

DOSSIER DIDÀCTIC

**REPRESSIÓ FRANQUISTA DURANT LA POSTGUERRA A MATARÓ
(1939-1957)**

Juliol 2010- Gener 2011

Revisió 26-2-2014

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ.....	3
2. EXILI A FRANÇA.....	5
2.1. ANTONI PÒU-SERRAPINYANA I LA MATERNITAT D'ELNA.....	5
2.2. GUILLERMINA PEIRÓ.....	11
3. LA MORT	14
3.1. ESTEVE ROVIRA I ROVIRA,	14
MORT AL CAMP DE CONCENTRACIÓ DE GUSEN.....	14
3.2. PERE BRAVO ROIG, fill	212
4. PERSECUCIÓ POLÍTICA	256
4.1. TERESA CORTINA CIRERA.....	256
4.2. FRANCESC BARRERA.....	312
5. REPRESSIÓ A LA VIDA QUOTIDIANA	356
5.1. SASTRERIA SERRAS. 1919. Manuel Serras el fundador.....	356
5.2. JAUME CARBÓ COSP	402
6. BIBLIOGRAFIA GENERAL	468

REPRESSIÓ FRANQUISTA DURANT LA POSTGUERRA A MATARÓ 1939-1957

1. INTRODUCCIÓ

El projecte “**Repressió franquista de postguerra a Mataró. 1939-1957**” sorgeix com una iniciativa de l’Institut Municipal d’Acció Cultural (IMAC) i l’Ajuntament de Mataró, amb la col·laboració del Banc del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya. L’objectiu és difondre les experiències vitals de vuit testimonis directes i indirectes de la repressió franquista a Mataró.

Hem fet una recerca avançada del concepte repressió, per aplicar-lo com a punt de partida d’aquest dossier. Entenem per repressió tota aquella acció del règim franquista que serveix per exercir el seu poder sobre els vençuts. Hi associem els següents conceptes: depuració (eliminació dels individus considerats perillosos i contraris al règim); exili; tortura; ús de la força per imposar el poder i no reconeixement dels drets polítics individuals. El règim franquista exerceix el control sobre la cultura, l’oci, la religió i les necessitats bàsiques dels individus (alimentació, habitatge, treball...)

Atenent-nos a aquests punts, hem triat vuit testimonis que exemplifiquen algun d’aquests conceptes.

L’exili a França:

Antoni Pou

Guillermina Peiró

La família Pou Serrapinyana va fugir a l’exili per la relació política del pare. Per la seva condició de refugiats espanyols a França, van rebre un tracte discriminatori a l’hospital de Perpinyà. Això els va obligar a demanar ajuda a la Maternitat d’Elna, on va néixer el seu fill Antoni.

L’activitat política i sindicalista del pare de la Guillermina Peiró durant la República va portar la família a l’exili forçat a França. Ell fou executat a Paterna (24-7-1942). L’any 1945, Guillermina tornava a Mataró amb part de la família. Havien perdut totes les possessions i van ser acollits per familiars. La Guillermina patirà dificultats per trobar feina, experimentarà com li volen imposar hàbits religiosos i veurà negat el seu dret de parlar en català.

La mort:

Roser Rovira

Pere Bravo

El pare de la Roser Rovira, Esteve Rovira Rovira, es va exiliar a França el 1939, on va anar a parar a diferents camps de concentració. En començar la Segona Guerra Mundial fou fet presoner de guerra a Gusen, Comando de Mauthausen, on moria el 1941.

Joaquin Bravo Domínguez, pare de Pere Bravo, fou detingut i processat en un judici ràpid i dubtós que va acabar amb el seu afusellament al Camp de la Bota (Sant Adrià del Besòs), l'any 1939. Destaquem la seva voluntat per recuperar aquest moment malgrat el silenci imposat per la seva mare, la vídua de Joaquin.

La persecució política:

Teresa Cortina

Francesc Barrera

Teresa Cortina va viure l'experiència que el seu pare fos perseguit pel règim franquista per les seves idees polítiques i estigués exiliat i empresonat. Van patir escorcolls al seu domicili, diferents vexacions públiques i dificultats econòmiques. Continuant amb la tasca política del pare, Teresa va participar en reunions clandestines durant la postguerra i a les vagues del tèxtil del 1945 i del 1946.

Francesc Barrera va morir abans de poder gravar el seu testimoni, que explicava que el seu pare, Josep Barrera, membre d'una agrupació política de caire independentista, va rebre un expedient de depuració que el va degradar de categoria professional. Això el va fer caure en una profunda depressió i va obligar el jove Francesc a treballar per superar les serioses dificultats econòmiques de la família.

Repressió a la vida quotidiana:

Manel Serras

Jaume Carbó

Testimoni indirecte de la vida del seu pare -botiguer i cap del negoci familiar "Sastreria Serras", Manel Serras explica com el seu pare Enric va acabar al calabós, com s'ho va fer per sortir-ne i com es va fer amic d'un personatge del bàndol anarquista.

Desvinculat de la vida política, Jaume Carbó explica la gana que va patir, les crisis econòmiques i laborals que va ocasionar la guerra i el dia a dia de la ciutat. Una ciutat compartida amb els militars que hi restaven després de la Guerra.

Perfils realitzats pel grup de treball del projecte de Memòria Històrica (juliol 2010-gener 2011): Míriam Jordana Fernández, Àngela Machado Casillas, Silvia Teresa Marcial Gutiérrez i Esther Sarrà Martin.

Amb aquest treball, volem destacar i donar valor a la trajectòria humana dels que van patir danys morals durant la repressió a la postguerra. Per part dels testimonis, hi ha un desig de transmetre la seva història i d'evitar que caiguin en l'oblit els records dels que s'han quedat i d'aquells que ja no hi són.

2. EXILI A FRANÇA

2.1. ANTONI POU-SERRAPINYANA I LA MATERNITAT D'ELNA

Per Silvia Teresa Marcial Gutiérrez

Antoni Pou-Serrapinyana és un dels 597 nens nascuts a la Maternitat d'Elna a causa de la repressió franquista que va dur la seva família a l'exili. Per aprofundir en una institució tan important com la Maternitat d'Elna ens hem basat, entre altres fonts, en l'obra de la historiadora Assumpta Montellà.

La Maternitat d'Elna té el seu origen en l'associació *Ajuda als Nens en Guerra*, creada als Països Baixos després de la Primera Guerra Mundial per diferents moviments pacifistes, integrats per cristians de diverses nacionalitats agrupats al voltant de Pierre Cérésole (enginyer pacifista de Lausana).

El resultat legal va ser la creació, el 1920, del *Servei Civil Internacional* (SCI) amb seu a Berna. Institució neutral i políticament pacifista, oferia ajuda humanitària a zones afectades per guerres.

Les primeres actuacions d'aquesta associació van ser les víctimes de la Guerra Civil Espanyola l'any 1936. Sota la secció del SCI es va crear el Cartell d'Ajuda Suïssa als Nens de la Guerra Civil Espanyola. Franco no va acceptar la seva ajuda i els seus esforços van ser adreçats a les regions republicanes. L'abril de 1937 van arribar els primers combois d'ajuda amb voluntaris suïssos, entre ells la professora Elisabeth Eidenbenz (1913-). Aquests voluntaris van evacuar nens de les zones bombardejades a València¹ i a Madrid. Amb aportacions de les escoles dominicals de Suïssa van poder obrir menjadors on atendien a infants i a dones embarassades.

Amb la col·laboració dels quàquers, aquests voluntaris van instal·lar menjadors infantils a vuit ciutats catalanes. La donació econòmica per a aquestes colònies infantils provenia de l'Obra Suïssa Obrera i dels Maritans Suïssos.

Els esdeveniments bèl·lics es van agreujar, i a causa de l'existència de molts nens fora del seu lloc d'origen, el SCI va posar en pràctica un sistema d'apadrinament. Els padrins suïssos donaven diners per a les despeses bàsiques dels seus fillols i mantenien contacte per carta.

L'any 1939 acabava la Guerra Civil i començava l'exili espanyol a França. Les autoritats d'aquell país van crear centres d'acollida amb pèssimes condicions higièniques i personals. En aquests centres la taxa de mortalitat infantil era del 95%². El grup de voluntaris es va escampar pels bombardeigs i les evacuacions. Elisabeth Eidenbenz va tornar al seu domicili el febrer de 1939. Aviat contactaren amb ella perquè un dels dirigents, Karl Ketter, es trobava als Pirineus Orientals organitzant l'ajuda als exiliats. La seva experiència com a voluntària sanitària i d'evacuacions (els darrers dos anys a Burjassot i a Barcelona), a més a més del seu coneixement de

¹ A Burjassot hi havia trobades d'organismes internacionals com els quàquers anglesos i americans, la Junta Jueva Internacional i els Comitès per la Pau de Suècia i Dinamarca.

² Assumpta Montellà i Carlos. *La Maternitat d'Elna. Bressol dels exiliats*. Ara Llibres. Badalona. 2006: 23.

l'espanyol i del català, la convertien en la persona idònia per desenvolupar aquesta tasca.

Elisabeth va habilitar una casa a Brullà -a 10 km a l'oest de Perpinyà- amb en Karl Ketter per organitzar l'assistència a les mares i als seus nadons. Karl havia vist com les dones dels camps d'Argelès i de Sant Cebrià parien als estables de Les Haràs.

Cada dimecres, Elisabeth anava al mercat d'Elna, a la vora del camp d'Argelès-sur-Mer, i un dia es va fixar en un palauet rural conegut com castell d'en Bardou. La central suïssa va reunir els diners per a la seva rehabilitació i es va fundar la Maternitat d'Elna, amb l'Elisabeth com a directora.

El SCI rebia diverses aportacions econòmiques, entre les quals les de voluntaris quàquers, de col·lectius protestants suïssos i de comitès de la pau noruecs i finlandesos. L'Escola d'Infermeres Suïsses aportava a la Maternitat tres infermeres i una llevadora cada sis mesos. També s'acceptaven donacions particulars com la de Pau Casals, exiliat a Prada de Conflent.

Les dones embarassades eren internades als camps d'exiliats del sud-est de França: Ribesaltes, Argelès, Barcarès o Sant Cebrià. La institució va començar a rebre a les futures mares a mitjans de novembre de 1939.

Elisabeth també va incorporar el sistema d'apadrinaments: els padrins suïssos col·laboraven amb quinze francs mensuals i les mares dels nens beneficiats ho agraïen per correspondència.

Segons consta al Registre Civil de l'Ajuntament d'Elna, van néixer 597 nadons a la Maternitat, la gran majoria d'espanyoles i alguns de dones jueves. En aquesta institució benèfica hi havia cinc habitacions amb noms de ciutats espanyoles: Barcelona, València, Madrid, Bilbao i Santander.

El 1940, el SCI encetava una nova etapa i es passava a dir: *El Cartell Suís d'Ajuda als Nens Víctimes de la Guerra*.

La Maternitat d'Elna es basava en els següents principis:

- Recuperació psicològica.. Per aixecar els ànims de les mares i del personal que hi treballava, es van celebrar aniversaris, Nadal, Reis i altres festivitats, encara que fos de manera austera. En alguns casos, el personal de manteniment i les dones ingressades eren parents.

- Higiene.. Es va vetllar per les bones pràctiques higièniques de les internes i dels nens. Les dones es repartien les tasques domèstiques d'acord amb les seves capacitats físiques.

- Bona alimentació per a les mares i per als nadons. Més tard, el servei de menjadors socials estaria disponible per a tots els nens dels camps.

- Atenció personalitzada.. Es van habilitar barraques especials dins dels camps com un

espai de transició abans i després dels parts. Així s'evitava la saturació de la institució i dels serveis sanitaris.

- Atenció sanitària professional.. Les mares ingressaven en grups de 12 dones i amb una mitjana d'embaràs de 32 setmanes aproximadament. Disposaven de tres infermeres fixes, una llevadora i un metge per a ocasions excepcionals.

- Respecte a totes les creences i ideologies.. El reglament intern era de neutralitat.

- Ajuda a la reintegració social.. La directora tramitava visats per tornar a Espanya o per viure a França amb algun familiar que les reclamés. També gestionava la tornada amb les seves parelles, tractant de col·locar-los als camps de treball francesos, on hi havia millors condicions de vida.

Arran dels successos de la Segona Guerra Mundial, els problemes econòmics de la Maternitat s'agreujaven i el gener del 1942 el *Cartell Suís d'Ajuda als Nens Víctimes de la Guerra* es va fusionar amb la *Creu Roja*. A finals d'aquest mateix any els nens que hi van néixer ja no provenien dels camps d'exiliats.

Amb la invasió alemanya a França es va suspendre la comunicació de l'associació amb la seva central a Berna. La Gestapo començava a pressionar els refugiats: van començar els escorcolls, les persecucions i detencions. Elisabeth canviava el nom dels nens jueus per evitar la seva deportació. Sovint, els quatre noms de pila amagaven la seva procedència.

A mitjans d'abril de 1944 l'exèrcit alemany donava tres dies per buidar la Maternitat. La van clausurar i Elisabeth va continuar amb la seva tasca humanitària en una colònia a l'Avairon, al nord de França. En acabar la guerra va anar a Àustria per atendre nens orfes.

Actualment, Elisabeth Eidenbenz viu a Rekawinkel, a 30 km de Viena. Des de l'any 2002, obté reconeixements constants a la seva gran tasca humanitària: "Medalla dels Justos entre las Naciones" del govern d'Israel, "Orden Civil de Solidaridad Social" el 2006, Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya i un homenatge a l'edifici de la Maternitat, on es va produir el retrobament amb algunes mares i fills vinculats a la institució. La seva tasca és reconeguda per la publicació de diverses obres que en parlen.

ANTONI POU-SERRAPINYANA³

El testimoni d'Antoni Pou ens apropa al cas d'una família forçada a marxar a l'exili, com a conseqüència del règim franquista que reprimia les activitats polítiques contràries a la seva ideologia.

La família Pou-Serrapinyana tenia la seva residència a Barcelona i estava integrada per Mateu Pou, secretari del Sindicat Cotoner i periodista a *La Publicitat* (òrgan d'Acció Catalana Republicana). La seva dona, Antònia Serrapinyana, originària de Mataró, era

³ Entrevistes realitzades per Silvia Teresa Marcial Gutiérrez al Sr. Antoni Pou Serrapinyana. 20 i 27 d'octubre de 2010. Mataró.

mestra nacional en excedència, i en aquell moment tenien tres fills: Josep, Rafel i una nena que va morir el 1939.

A causa dels bombardeigs a Barcelona i de la por que provocava a la família l'activitat d'en Mateu, es van amagar a Dosrius l'any 1938. Mateu Pou va aconseguir la documentació necessària per passar la frontera i el gener de 1939, en apropar-se les tropes nacionals, començava el seu exili de matinada, en pujar a un camió que els va deixar a Figueres. Van dormir en una fusteria i van sobreviure a un bombardeig. L'endemà van creuar els Pirineus a peu. Tot i tenir els papers en regla per entrar a França, van agafar la muntanya perquè Mateu veia com les persones que feien via per carretera eren enviades als camps d'exiliats.

L'itinerari d'aquest desplaçament forçat els va portar a Cantallops (comarca de l'Alt Empordà, província de Girona), pel Castell de Recasens (a l'Albera, aproximadament a una hora i mitja de Cantallops). Antònia estava embarassada de sis mesos. Es van trobar dos republicans que fugien i la van ajudar a creuar un rierol. Ella recorda aquesta experiència "com un miracle". Van arribar a Canet de Rosselló, un cantó administratiu de Perpinyà, on es van quedar tres mesos amb diverses famílies, una d'elles emparentades amb Heribert Barrera. Després es van traslladar a Perpinyà.

Antònia i Mateu van treballar en el que van poder. El pare de família assistia a tertúlies polítiques i amb Claudi Ametlla, Ferran Cuito, J. De Camps Arboix i Amadeu Hurtado van publicar "Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials"⁴ que va durar del gener de 1945 fins al juny de 1947. Els fills anaven a l'escola. En aquest període va néixer el tercer fill del matrimoni a l'hospital St. Jacques a Perpinyà. Li van posar el nom de Claudi en honor al seu padrí, Claudi Ametlla.

Antònia va quedar embarassada del quart i últim fill. Com que al part anterior no l'havien tractat gaire bé per la seva condició de refugiada espanyola, va buscar un altre lloc perquè nasqués els seu fill. Havia sentit notícies de la Maternitat d'Elna i se n'hi va anar. Mentrestant, el pare cuidava del fill gran i la resta vivien en unes colònies suïsses.

Antoni Pou Serrapinyana naixia a la Maternitat d'Elna el 9 d'octubre de 1943. El van registrar i batejar amb el nom d'Antonio Jaime Trinidad P. La mare va triar aquests noms per diferents raons: Antoni com ella, perquè van néixer el mateix dia, i Trinidad perquè era tradició familiar. Aquest últim nom és dubtós, perquè Elisabeth canviava de nom als nens per evitar que fossin descoberts per la Gestapo. Mentre estava a la Maternitat, l'Antònia va ser testimoni de com la Gestapo s'endua una dona arrossegant-la pel terra. Després del naixement d'Antoni, la família es va reunir a Perpinyà.

Mateu Pou va aconseguir un permís per anar-se'n a Mèxic però no el va utilitzar mai.

Com a conseqüència de la invasió nazi, França ja no era un lloc segur. Els alemanys s'emportaven als camps les persones que no tenien feina. Mateu Pou en va estar a punt. Per altra banda, l'àvia materna, que vivia a Mataró, patia com li prenién les propietats perquè se n'aprofitaven que no sabia llegir. Tots aquests factors van fer que l'Antònia decidís tornar amb els seus quatre fills, quan l'Antoni tenia sis mesos. El seu marit no va voler tornar. Acabats d'arribar a Mataró, Antònia va obrir una merceria a casa. Els tres

⁴ A. Rovira i Virgili. Maria Capdevila Font. *Cartes de l'exili*. Abadia de Montserrat. Barcelona, 2002: 112.

fills més grans van anar a l'escola dels Salesians fins a acabar el batxillerat, edat per començar a treballar.

Quan l'Antoni tenia nou anys va poder conèixer el seu pare, que va arribar a Sant Andreu de Llavaneres (considerat més segur que Mataró). Li van retenir el passaport més d'un any i es va quedar a Mataró, on va treballar gràcies als seus contactes. En tornar-li la documentació va marxar de nou a Perpinyà.

El pare de l'Antoni venia sovint a Mataró i visitava els seus amics de Barcelona, sobretot un dibuixant. Quan el pare de família era a casa, les sobretauls eren llargues perquè es parlava "de temes intel·lectuals i de política".

L'Antoni va estudiar a l'Escola Nacional Sr. Badia, anomenada així pel cognom del director, ubicada al carrer de Sant Cugat. Després va fer els estudis primaris a l'Acadèmia Balmes del Sr. Benet fins als 13 anys. Tot i haver nascut als Pirineus Orientals, no va tenir problemes per accedir a l'escolarització. La fe de baptisme era suficientment vàlida.

Als 14 o 15 anys havia de tramitar el DNI. No era fàcil, perquè havia nascut fora d'Espanya i tenia la documentació en francès, però ho va aconseguir gràcies a l'amistat d'un dels seus germans amb un policia. Anys més tard, aconseguia el passaport de la mateixa manera.

Tot i la manca del pare va tenir una infantesa feliç.

Va començar a treballar en una pastisseria, on va patir les restriccions elèctriques de l'època gairebé cada dia. En una altra pastisseria, on va treballar cinc o sis anys, va viure els talls de llum dels diumenges, va treballar de nit. Cansat d'aquest ofici, va començar a treballar a la fàbrica de capsos on treballava el seu germà Rafel, al carrer Mitja Galta, baixada de Sant Ramon.

El 1960, Antònia Serrapinyana va demanar reingressar a la carrera docent. Després de grans esforços la van col·locar a Sant Martí Sesgueioles -a prop d'Igualada-. Després la van destinar a Hostalric. Cada dissabte tornava a casa, fins que la van apropar a Örius i ja es va jubilar. Com que estava prohibit deixar cases abandonades, entre els germans tenien cura de la casa perquè no semblés solitària.

L'Antoni va fer el servei militar a València durant un any. Té bons records d'aquesta etapa, en què va tenir un contacte més personal amb el seu pare.

Els records de l'Antoni provenen de la seva mare i dels seus germans grans. Considera que la seva mare va ser prou hàbil per refer la seva vida i tirar endavant els fills. Va morir l'any 1990.

L'Antoni pensa que "durant massa temps s'ha ignorat la gent que ha hagut de fugir a l'exili."

BATERIA DE PREGUNTES

1. Com explicaries què va ser la Maternitat d'Elna?
2. Què és l'exili? Sempre va lligat a una guerra?

3. Coneixes la història d'algú que s'hagi exiliat del seu país?
4. Què és un centre d'acollida?
5. Sabries dir el nom d'alguns camps de refugiats republicans espanyols a França?
6. Per què va tornar a Mataró la família Pou-Serrapinyana?

BIBLIOGRAFIA COMENTADA

LLONCH i CASANOVAS, Montserrat. *El gènere de punt a Catalunya i Mataró. Modernització i desenvolupament d'un sector industrial*. Col. Caps de Bou 25, Edicions Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Mataró, 1995.

Estudi exhaustiu del gènere de punt a Catalunya, amb especial referència a Mataró: Polítiques econòmiques del moment històric, restriccions de matèries primeres; de llum elèctrica; jornades laborals i un ampli llistat de les empreses tèxtils.

LLOVET, Joaquim. *Mataró dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Caixa d'Estalvis Laitena, Mataró, 2000.

A l'apartat del segle XX, parla de l'entrada de les forces mixtes de la divisió d'assalt Littorio del Corpo Truppe Volontarie (CTV) a Mataró (27 de gener de 1939). Es fa referència als combatents de l'exèrcit republicà atrapat als camps de concentració, que havien d'aconseguir avals per sortir-ne (de 1939-1942 executen 12 mataronins). També esmenta les difícils condicions de vida durant la postguerra.

MONTELLÀ i Carlos, Assumpta. *La Maternitat d'Elna. Bressol dels exiliats*. Ed. Ara Llibres. Badalona, 2006.

Obra de divulgació que recull la història de la Maternitat i els testimonis d'alguns nens nascuts durant l'exili català a Elna. Aquests van acompanyats d'una breu presentació històrica i geogràfica, de material d'arxiu i fotogràfic.

ROVIRA i VIRGILI, Antoni i CAPDEVILA FONT, Maria. *Cartes de l'exili*. Biblioteca Abat Oliba. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2002.

A cura de Maria Capdevila, és l'epistolari que va escriure Antoni Rovira durant el seu exili francès. Amb temes interessants com les obres intel·lectuals del exiliats, les dificultats econòmiques i la diversitat d'idees entre ells mateixos.

ENTREVISTES

Entrevistes realitzades per Silvia Teresa Marcial Gutiérrez al Sr. Antoni Pou Serrapinyana. Dies 20 i 27 d'octubre de 2010. Mataró.

WEBS

armha.blogspot.com/2009_05_01_archive.html

[camidelnord.com/Articles/La maternitat d elna.pdf](http://camidelnord.com/Articles/La_maternitat_d_elnna.pdf)

Entrevista a Elisabeth Eidenbenz. 22/04/2007:

http://www.dailymotion.com/video/x1sg85_elisabeth-eidenbenz_people

2.2. GUILLERMINA PEIRÓ

Per Míriam Jordana Fernández

Neix a Mataró el 14 d'agost del 1924 en una família de deu germans. És filla de Mercè Olives Bonastre i de Joan Peiró Belis⁵.

Fins al 1936, la Guillermina estudia a l'escola del Forn del Vidre, que seguia els principis pedagògics de Ferrer i Guàrdia. El mateix any, el pare és nomenat ministre d'Indústria. Dos dels germans estan al Front d'Aragó i la resta de la família s'ha de traslladar a València, on hi ha el govern de la República. El maig de 1937 el pare dimiteix i tornen a Mataró.

El 24 de gener del 1939, les dones de la família han de marxar a l'exili i el pare les acompanya fins a Figueres, seu itinerant del govern republicà. Travessen els Pirineus per la Vajol fins arribar al Partús. El seu pare no ho farà fins al 5 de febrer acompanyat pel seu fill Josep. A París, Joan Peiró va col·laborar amb la JARE (Junta d'ajuda als refugiats espanyols) i va treballar, com feia a Mataró, a la indústria del vidre. Amb l'entrada dels nazis a França el 1940, fou detingut i entregat a les autoritats franquistes. A Espanya el van jutjar i el van condemnar a mort.

L'exili de la Guillermina va ser llarg: sis anys. Va estar sis mesos en un centre d'internament per a refugiats espanyols a Presqu'île de Crozon, a la Bretanya francesa; quatre anys a Narbona i dos anys a París. A Narbona va entrar en contacte amb cèl·lules de la CNT dirigides per espanyols exiliats. Els dos anys a París va treballar en un bar propietat d'un periodista exiliat de la Generalitat de Catalunya, on va activar el contacte amb la resistència francesa, plena de republicans espanyols. Mentrestant, el 24 de juliol del 1942 el pare de la Guillermina moria afusellat a Paterna (València). L'Ajuntament de Narbona va informar oficialment de la mort a la família.

L'octubre de 1945, les dones de la família van decidir tornar a Mataró perquè la mare estava malalta i volia morir al seu país. Els homes es van quedar a França i la família no es tornaria a reunir fins **al cap de dotze (Al text original diu 11?) anys**. En arribar a la frontera espanyola les van deixar passar. A Girona les van retenir tres dies, els van prendre el passaport i els van negar els salconduits per tornar a França. Cada dia van haver de passar per comissaria. L'últim dia, el 28 d'octubre, el director del Forn del Vidre de Mataró les va anar a buscar i les va portar a Mataró en taxi. Es van emportar una germana de la Guillermina, l'Aurèlia, a la comissaria de Via Laietana (Barcelona) per ser interrogada. Les autoritats franquistes no els havien donat l'ordre d'abandonar Girona.

Un cop a Mataró, i com que les autoritats els hi havien requisat les possessions, se'n van anar a viure a casa dels sogres d'una altra germana de la Guillermina, l'Aurora. Mai els va faltar ajuda: dels amics, dels veïns i fins i tot dels germans maristes de l'Escola Valldemia.

⁵ En Joan Peiró Belis fou secretari del Comitè Nacional de la CNT, el 1922 a Barcelona i del 1928 al 1929 a Mataró. Ministre d'indústria durant el govern del socialista Francisco Largo Caballero del novembre del 1936 al maig del 1937, primer a Madrid i després a València. Comissari d'Energia Elèctrica a l'abril del 1938. A Mataró fou director tècnic del Forn del Vidre el 1934 i també va ser vicepresident de l'organització del Comitè de Salut Pública del juliol del 1936 a l'agost del mateix any.

El mateix “director” de la cooperativa del Forn del Vidre va oferir feina a la Guillermina. Avui, ella recorda que gairebé res havia canviat a la fàbrica: "els mateixos treballadors, el mateix sistema cooperativista”.

Durant l'estada a Mataró, va formar part de la CNT, sindicat clandestí que va idear i organitzar les vagues del sector tèxtil dels anys quaranta a la ciutat. La Guillermina va participar activament en l'organització però no va formar part de les vagues, ja que treballava a la Cooperativa del Vidre. Moltes reunions de la CNT es feien a casa seva. La policia n'estava al corrent, però mai va posar (o tenir?) cap problema.

Va patir diferents formes de repressió. Entre altres situacions, recorda quan el cap de la policia li va suggerir que no es manifestés davant de l'Ajuntament. Ella li va contestar: “usted a lo suyo y yo a lo mio”. En una altra ocasió, un jove que es feia passar per estudiant de doctorat, li va demanar informació sobre la FAI, per a la seva tesi doctoral. Guillermina no va contestar cap pregunta. Amb el temps, va saber que el jove estudiant formava part de la policia secreta.

L'any 1950 van empresonar a Mataró deu militants del JSUC (Joventuts Socialistes de Catalunya). La Guillermina els va anar a visitar, tot i que no formava part de l'organització Socors Roig⁶.

L'any 1951 va viure a Barcelona a casa de la seva germana Aurèlia. El mateix any, i pel boicot dels tramvies, es va manifestar llançant pedres i corrent davant dels “grisos” (unitat de policia armada). Guillermina havia de treballar, i es va presentar a una entrevista de la Telefònica. Necessitaven algú que parlés francès i va passar la selecció, però per obtenir la feina havia de fer el servei social a la Falange. S'hi va negar. Poc temps després, va començar a treballar al Laboratori Recasens, al carrer Pàdua, fins que es va casar, l'any 1954.

L'any 1956 va tornar a Mataró i va entrar a treballar en una fàbrica de gènere de punt, on tenien el costum d'aturar les màquines a les dotze per resar el rosari. Com que no era creient, aturava la màquina però no resava. Una companya la va delatar i la van acomiadar. Obligada a abandonar el món laboral, va continuar activa al món sindical i polític. Es va fer militant d'ERC i va ser expulsada de la CNT per expressar públicament les seves tendències polítiques.

BATERIA DE PREGUNTES

1. Què era la cooperativa del vidre ?
2. Què volen dir les sigles CNT? Quina importància van tenir fins l'any 1936?
3. Per quins motius ha de marxar a l'exili la Guillermina Peiró?
4. Quan van arribar els nazis a França? Què va passar amb els refugiats republicans que eren allà?
5. Què és i quin paper té la resistència francesa durant el període 1940-1944?
6. Quins motius tenien les autoritats franquistes per sentenciar a mort a Joan Peiró?

⁶ Socors Roig: servei social internacional organitzat per la Internacional Comunista el 1922. Es va crear perquè funcionés com una Creu Roja política internacional. El SRI va dur a terme campanyes de recolzament als presoners comunistes i va reunir suport material i humanitari en diverses situacions.

7. Per què creus que no van deixar tornar la Guillermina Peiró a França? Quants anys van passar abans que es pogués reunir amb la seva família?
8. Esmenta algun fet que demostrï que la Guillermina estava vigilada per la policia franquista.

BIBLIOGRAFIA

ALBERT, Esteve. *4 boigs de Mataró. (Combat per Catalunya 1930-1937)*. Editorial Rafael Dalmau. Barcelona. 1979.

Llibre que explica la formació de Nosaltres Sols! I els incidents que varen viure els seus membres durant la Guerra Civil.

COLOMER ROVIRA, Margarida. *Guillermina Peiró*. XXV Sessió d'Estudis Mataronins. 29 de novembre de 2008. Museu Arxiu de Santa Maria. Institut d'Acció Cultural. Mataró.

Biografia de la Sra. Guillermina Peiró.

MANTÉ BARTRA, Marta. *La problemática de la II República a través del estudio de una situación concreta: el Mataró de los años 30*. 1977.

Situació política i social del Mataró a la dècada dels anys trenta.

PEIRÓ OLIVES, Josep. *La vida ejemplar y la muerte heroica de Juan Peiró Belis* Biografia del Sr. Joan Peiró.

HEMEROGRAFIA

Diario de Mataró. Al servicio de FET y de las JONS 1939

Entrevistes realitzades el 21 d'octubre i el 4 de novembre del 2010.

3. LA MORT

3.1. ESTEVE ROVIRA I ROVIRA, MORT AL CAMP DE CONCENTRACIÓ DE GUSEN

Per Silvia Teresa Marcial Gutiérrez

Per comprendre el perfil biogràfic d'Esteve Rovira i Rovira és necessari situar-lo en els fets històrics de la Guerra Civil Espanyola, la repressió viscuda a l'exili francès i la Segona Guerra Mundial. Totes aquestes circumstàncies van acabar amb la seva vida.

La derrota de la República i el triomf del franquisme van generar moltes conseqüències polítiques, demogràfiques, econòmiques i socials. Entre elles, el fenomen de l'exili va provocar la fugida per la frontera francesa de milers de persones de l'estat espanyol entre gener i febrer de 1939.

En arribar a França, i després de molts problemes, els exiliats eren ubicats en diferents centres d'acolliment –que en realitat funcionaven com camps de concentració⁷-. Per poder sortir d'aquests camps tenien quatre opcions: La primera era ser capaç de treballar fora dels camps. Era una opció inusual i molts pocs la van poder aprofitar. La segona, i la preferida per la majoria, era allistar-se a les Compagnies de Travailleurs Étrangers (Companyies de Treballadors Estrangers, CTE). La tercera alternativa era allistar-se a la Legió Estrangera, i la quarta als Batallons de Marxa.

La majoria dels refugiats espanyols van treballar a les CTE. Al començament de la Segona Guerra Mundial, les autoritats franceses van pensar en els espanyols dels camps de refugiats per ajudar-los a reforçar el país. El 12 d'abril de 1939, un decret del govern francès obligava els refugiats espanyols d'entre 18 i 40 anys a proporcionar prestacions al país. A partir del mes de setembre del mateix any, aquest servei es va fer obligatori. La majoria de CTE van ser unitats militaritzades, però també n'hi havia dedicades a labors agrícoles. Estaven integrades per 250 homes i reunien a 52.000 republicans agrupats en seccions. Els voluntaris tenien dret a un paquet de tabac, a una prima de rendiments de 0,75 francs com a màxim, al mateix règim alimentari per a tots i al servei de correspondència. Tenien diferent procedència i ofici: hi havia paletes, ferrers, fusters, graduats i peons. Els vigilaven extingits i excapitans republicans. (Rosa Toran, 2002).

La majoria d'aquests voluntaris van esdevenir personal auxiliar per a la indústria de guerra. Van fortificar la Línia Maginot i van construir campaments militars. La Línia Maginot era un sistema de fortificacions defensives en línia, construïda al nord-est de França per repel·lir un futur atac alemany. El nom el va rebre del primer ministre francès André Maginot. Disposava de xarxa ferroviària pròpia, canons i habitatges climatitzats per a la tropa. La línia no cobria la frontera amb Bèlgica, punt feble on França va ser derrotada pels alemanys durant la guerra.

L'1 de setembre de 1939 començava la Segona Guerra Mundial, fet que va significar una sèrie de canvis per als refugiats espanyols. Després de la invasió nazi a Polònia,

⁷ Centres de detenció o confinament on es concentra persones per la seva pertinença a un determinat col·lectiu ènic o regió geogràfica. Possiblement daten del segle XVIII a Polònia. Van ser utilitzats i copiats durant els segles següents a Cuba, Estats Units i altres països. Els alemanys els van popularitzar.

França i el Regne Unit van declarar la guerra a Alemanya. Però al maig de 1940 l'exèrcit alemany va envair territori francès.

A causa de la derrota francesa es va firmar un armistici el 22 de juny de 1940 entre Alemanya i França, mitjançant el qual el territori francòfon es dividia en dues parts: la zona sud, del govern col·laboracionista amb capital a Vichy, presidit pel mariscal Philippe Pétain; i la zona nord, ocupada i controlada directament pels nazis. Entre aquestes dues parts hi havia els refugiats espanyols i van esdevenir presoners dels alemanys per als seus treballs a la línia fronterera.

Com a presoners de guerra, els republicans van ser tancats a Frontstalag (camps al propi front, a Prússia oriental, Àustria i França), des d'on van ser conduïts als Stalags d'Alemanya. Mínimament protegits internacionalment per la Convenció de Ginebra, podien mantenir correspondència amb la família i no podien conspirar contra el seu país.

Durant els mesos que van romandre als Stalags alemanys, la Gestapo -policia oficial secreta de l'Alemanya nazi-, va identificar els presoners espanyols per separar-los de la resta. A causa de l'armistici, Vichy i el govern espanyol es van desentendre dels presoners. Alguns autors sostenen la tesi que la decisió d'enviar els presoners espanyols als camps de concentració va ser exclusivament de la Gestapo. Els espanyols que estaven reclosos als stalags van ser considerats enemics polítics del règim franquista i per tant, també del III Reich.

El govern franquista va col·laborar amb la Gestapo al territori francès ocupat i va començar un procediment per extraditar personalitats polítiques. El 2 de juliol de 1940, el ministre de Governació, Ramón Serrano Suñer, va enviar el secretari general de la Direcció General de Seguretat a la zona ocupada perquè aconseguís informació de diversos exiliats per poder-los detenir. Mentrestant, a la zona del govern de Vichy les demandes d'extradicions no van prosperar.

A l'agost començaven les deportacions de republicans. El comboi d'Angulema va ser la primera deportació de civils des de l'oest. Les dates més representatives dels grans combois humans són el desembre de 1940 i el gener de 1941.

Els presoners de les CTE i els brigadistes van anar a parar al camp de concentració de Mauthausen, situat a 20 km de Linz (Àustria). Creat el 8 d'agost de 1938, hi van arribar més de 7000 persones considerades apàtrides. Anaven uniformades amb el triangle blau. El camp annex -kommando que depenia d'un principal- de Gusen, a 5 km de Mauthausen, es va convertir en un camp de tercera categoria, destinat als detinguts "irrecuperables", entre ells molts republicans espanyols (Rosa Toran, 2005: 152). En aquest camp les condicions eren molt dures, hi arribaven els més febles i malalts. La majoria no veurien sortir el sol mai més fora del camp. La mortalitat era del 90%.

Alguns republicans espanyols que no van caure presoners, es van integrar a la resistència francesa. D'altres van formar part dels maquis, els guerrillers antifranquistes, fins al 1942.

Cal diferenciar entre camps d'extermini, -destinats a jueus, gitanos, malats i eslaus- i camps de concentració, -destinats a empresonar opositors del règim guanyador,

deportats polítics, testimonis de Jehovà, homosexuals, objectors religiosos, resistents i asocials-. (Rosa Toran, 2002: 112).

ESTEVE ROVIRA I ROVIRA

La recuperació d'aquesta biografia s'ha d'agrair al testimoni de la seva filla Roser Rovira Freixenet i a les fonts que han ajudat a obtenir diverses dades.

Esteve Rovira i Rovira va néixer el 5 de juny de 1898 a Cabrera de Mar, a l'Horta del Molí. De jove, va tenir una vida laboral i cultural intensa. Va regentar una barberia amb el seu cunyat al carrer Masriera, va portar el Cafè de la Sociedad Atlàntica, anomenat el Cafè de Baix, i va treballar en una fàbrica de teixits a Cabrera⁸. Va col·laborar en petites publicacions del programa de la Festa Major de la vila. Es va casar amb Josefina Freixenet Rovira i van tenir una filla l'any 1933.

El 1934, els Rovira Freixenet van marxar de Cabrera. Després de passar per diversos domicilis –el Masnou, una altra vegada Cabrera per la mort de l'avi patern el 1935- es van instal·lar a Barcelona, on Esteve va treballar al Banco Vitalicio de España i va fer de “corredor editorial”. Això li va permetre fer viatges a Madrid, València, Catalunya Nord i sud de França, entre altres.

A Barcelona van viure al carrer Mallorca i després es van traslladar al passeig de Sant Joan, 108, 4t pis. L'Esteve es movia en bicicleta, i necessitava un edifici amb ascensor. Després de la feina al banc, va treballar en una fàbrica de material de guerra a Sant Andreu.

Amb els esdeveniments de la Guerra Civil, la família Rovira Freixenet va considerar que la seva filla estaria més segura amb els avis materns i la van enviar a Súria -municipi de la Comarca del Bages, a 15 km de Manresa- on la visitaven sovint, sobretot la mare.

Amb l'arribada de l'exèrcit franquista a Barcelona l'any 1939, van evacuar els obrers de la fàbrica on treballava, i Esteve va decidir marxar a França, país que coneixia de la seva època al banc. El seu desig era marxar en família, però la seva dona es va estimar més que marxés ell sol a buscar feina per poder-les enviar a buscar més tard.

Encara ara es desconeixen les raons que el van empènyer a marxar. Ni abans ni durant la guerra no havia ocupat cap càrrec polític, i les seves activitats culturals no el comprometien. “El pare era d'idees republicanes” -comenta la Roser-. També era un pacifista convençut que desitjava una Catalunya en pau on la cultura pogués florir. Una Catalunya que es trobava “ensorrada” i on calia sortir a buscar un futur més venturós. Amb el pas dels anys, la Roser creu que l'única cosa que se li hauria pogut qüestionar va ser la feina a la fàbrica de guerra.

Després de deixar el pis on vivien en família, la Josefina es va quedar a Barcelona a la casa de Sarrià, on treballava acompanyant els propietaris. A finals de 1940 els seus

⁸ Blog d'Albert Calls i Xart.<http://quaderndecalls.blogspot.com/2006/01/esteve-rovira-apunts-per-la-memoria.html>

germans li van trobar feina a Súria, on podria estar amb la filla i la família: seria l'*ama de llaves* d'un enginyer francès vidu.

Desde França, l'Esteve Rovira escrivia cartes a Súria. La seva filla Roser en conserva moltes. La primera és de l'11 de febrer de 1939. Escrita a la ciutat d'Elna, el domicili del remitent consta com la *Maison* de Jacques Manet. Una altra carta del 6 de març de 1939, des de Perpinyà, parla dels seus viatges a la Costa Brava i a Marsella. En aquest cas, l'adreça del remitent és *Restaurant Petit Maxin*, 2, Rue de la Savonerié. En totes les cartes, l'Esteve es mostrava optimista i ple d'estimació cap a la seva família. Una altra part de la seva correspondència anava destinada als amics. Del novembre de 1939 al març de 1940 va escriure cartes a Perpinyà que arribaven amb els sobres censurats. En una carta del 8 de maig de 1939, des de Damprichard Doubs, l'Esteve es feia passar per una amiga de la Josefina, per intentar esquivar la censura.

A les bases de dades de l'Amical de Mauthausen i a bases d'altres camps, hi consta que entre 1939 i setembre de 1940 va passar per diferents camps d'espanyols: Argelès, Agde i Sant Cebrià⁹ al sud de França. Hi feia de barber –tal com consta a la certificació de defunció-. Per poder sortir del camp es va allistar a les CTE i havia estat destinat a fortificar la Línia Maginot.

Per la mediació del Comitè Internacional de la Creu Roja, va poder escriure unes paraules a la seva família: “Camp le Coiffeur 9 d'abril de 1939, Sant Cebrià. Estoy bien. Espero noticias vuestras. He escrito 6 cartas sin recibir respuesta...”

El juny de 1940, els alemanys el van fer presoner i el van enviar, en un comboi amb 846 republicans, a l'Stalag VD (camp de presoners de guerra d'Estraburg, França) on li van assignar el número 2559 i d'on va sortir l'11 de desembre de 1940. De l'estada en aquest camp se'n conserva una carta del 19 d'agost de 1940 -correspondència etiquetada de presoners de guerra al Kriegsgetagenlager Arsenal Kaserne Str.-. L'última que va poder escriure va ser del 8 de desembre de 1940 al frontstalag n. 2010.

El desembre de 1940 hi va haver una segona onada de deportats cap al camp de concentració KL Mauthausen, que va correspondre als matriculats amb els números 4473 a 100391. Una part es van convertir en presoners a Sant –Dié. Provenien de l'Stalag VD situat a Strabourg¹⁰. Mauthausen va ser el següent destí de Rovira, on va arribar el 13 de desembre de 1940 amb el número 5231.

El 17 de febrer de 1941 el van tornar a canviar de camp. Va arribar a Gusen, annex de Mauthausen, amb el número 10014. Va ser el seu últim destí. La data de la seva mort figura com l'1 d'agost de 1941. Segons Albert Calls, va morir gasejat. A la certificació de defunció hi consta: “el cadáver fue quemado y sus cenizas recibieron sepultura en el cementerio de urnas de la ciudad de Steyr, alto Danubio, Alemania, ignorándose los demás datos...”¹¹

⁹ Camps de concentració francesos convertits en camps d'internament per recloure-hi els espanyols refugiats.

¹⁰ Foundation pour la Mémoire de la Déportation. *LIVRE-MEMORIAL des déportés de France arrêtés par mesure de répression et dans certains cas par mesure de persécution 1940-1945*. T. III Editions Tirésias. París, 2004: 1060, 1075.

¹¹ Certificación literal de defunción. Registro Civil de Cabrera de Mar. T. 16, Fol. 004.

En un llistat de l'Amical de Mauthausen de París, hi apareix el nom de la seva esposa, Josefa Freixenet, amb domicili al carrer Guimerà, 13, Súria (Barcelona) i el lloc i data de naixement: Cabrera de Mataró, 5 de juny de 1898.

El 15 de setembre de 1942, la Creu Roja va comunicar per correspondència a l'esposa Josefina que no tenien constància de la mort de Rovira. No se'n sabia res. L'any 1946, la família va rebre la comunicació de la seva mort.

L'11 de setembre de 2004, Diada Nacional de Catalunya, l'escriptor Albert Calls va fer un homenatge en memòria d'Esteve Rovira i Rovira. La seva filla i els seus néts van rebre una placa commemorativa de mans de l'alcalde de Cabrera de Mar.

BATERIA DE PREGUNTES

1. Quines diferències hi ha entre un camp de concentració i un camp d'extermini?
2. Coneixes algun llibre o pel·lícula que tracti de correspondència escrita des d'un camp? Imagina com seria haver d'escriure cartes als éssers estimats, sent conscient que han de passar per la censura.
3. Què és un CTE?
4. Quins presoners anaven a parar al camp de Gusen?
5. Per què els nazis van considerar presoners de guerra els refugiats espanyols?
6. Què és la Línia Maginot?
7. Coneixes la història d'algú que hagi estat tancat en un camp de concentració?

BIBLIOGRAFIA COMENTADA

AMAT i Teixidó, Jordi. *La repressió al Mataronés, 1936-1939: els casos de Cabrils, Cabrera i Òrrius*. XXV Sessió d'Estudis Mataronins. Edicions Museu Arxiu de Santa Maria i IMAC. Mataró, 2009.

Article que fa referència a les conseqüències polítiques i socials de la Guerra Civil en aquestes petites poblacions del Maresme. Descripció de les principals activitats econòmiques de l'època, la situació revolucionària, la repressió dels republicans: llistat de persones empresonades, afusellades i mortes al front. A l'apartat de Cabrera es menciona, molt breument, la mort d'Esteve Rovira i Rovira al camp de Gusen.

AIXELÀ, Emma. *La quinta del biberó. Els anys perduts*. Edicions Proa. Barcelona, 2004.

Parla dels integrants de la lleva del biberó, entre els quals estava Joan Vilalta i Reixach, fill de Cabrera i cronista oficial des de 1992 d'aquesta localitat.

BARRERA i Puigví, Agustí. *Els mataronins exterminats als camps nazis*. VIII Sessió d'Estudis Mataronins. Edicions Museu Arxiu de Santa Maria i IMAC. Mataró, 1991.

Article amb el llistat dels nou mataronins (inclòs Francesc Verdalet i Guardiola) morts als camps nazis. Informació extreta, majoritàriament, de l'obra de Montserrat Roig. Inclou una descripció de l'epistolari de Verdalet mort a Gusen.

BERMEJO, Benito i CHECA, Sandra. LIBRO MEMORIAL. Españoles deportados a los campos nazis (1940-1945). Ministerio de Cultura, Madrid, 2006.

Traducció del llibre LIVRE- MÉMORIAL des déportés de France arrêtés par mesure de répression (...), apareixen els llistats de tots els espanyols que van estar als camps nazis amb dades complementàries i una introducció històrica.

ROIG, Montserrat. *Els catalans als camps nazis*. Edicions 62, Barcelona, 1992.

Apareixen les llistes, copiades dels originals de l'Amical de Mauthausen de París per Jaume de Puig, dels exiliats catalans que van estar als camps nazis i una introducció històrica dels camps i vocabulari base del tema.

SOLÉ i SABATÉ, Josep M. i VILANOVA i FONT, Joan. *La repressió a la guerra i a la postguerra a la Comarca del Maresme (1936-1945)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col. Biblioteca Serrador. Barcelona, 1983.

Descripció de com es va viure la repressió al Maresme i una recopilació de lleis que el règim franquista va imposar a la societat des de 1939, com la “ Ley de Responsabilidades Políticas” i la “Ley Represión del Bandidaje y Terrorismo”, entre d'altres.

TORAN, Rosa. *Vida i mort dels republicans als camps nazis*. No. 33 Perfils Temps d'història. Ed. Proa, Barcelona, 2002.

Fa un repàs cronològic de la història dels camps nazi. També es fa la descripció de l'arribada dels republicans espanyols que provenien dels camps de refugiats francesos i de la seva col·laboració amb l'exèrcit francès durant la Segona Guerra Mundial.

_____. *Els camps de concentració nazis paraules contra l'oblit*. Edicions 62, Barcelona, 2005.

Obra en la qual apareixen testimonis dels republicans espanyols. S'esmenta el context històric d'Europa al segle XX, el règim feixistes, la Segona Guerra Mundial; els camps de concentració i extermini, a més dels grups minoritaris que van ser perseguits pels nazis. Hi ha un capítol especial de reivindicació de la memòria, complementat amb testimonis de republicans i un altre dedicat als botxins.

Fondation pour la Mémoire de la Déportation. *LIVRE-MEMORIAL des déportés de France arrêtés par mesure de répression et dans certains cas par mesure de persécution 1940-1945*. T. I, III, IV. Editions Tirésias. París, 2004.

Conté els llistats complets de tots els internats als camps nazis, entre ells els republicans espanyols amb les seves dades d'entrades i sortides, data de naixement i defunció i de la ciutat d'origen. Presentació dividida en províncies.

Registro Civil de Cabrera de Mar.

BASE DE DADES. Amical de Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya. Barcelona.

ENTREVISTES

Entrevista realitzada per Silvia Teresa Marcial Gutiérrez a la Sra. Roser Rovira Freixenet. Dia 16 de desembre de 2010. Mataró.

WEBS

www.usuarios.multimania.es

www.exiliados.org/nuestra.../348-la-ii-guerra-mundial.html

<http://www.icrc.org/web/spa/sitespa0.nsf/html/genevaconventions>

<http://www.ceibm.org/alexca0000.html>

www.mortsdanslescamps.com/.../JO1993P04605_04610ALL.doc

<http://www.bunquersmartinet.net>

<http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007230>

Blog d'Albert Calls i Xart:

<http://quaderndecalls.blogspot.com/2006/01/esteve-rovira-apunts-per-la-memoria.html>

www.allioli.net/index.php?option=com_simpledownload&task...

3.2. PERE BRAVO ROIG, fill

Per Àngela Machado Casillas

L'any 1939, just abans que nasqués Pere Bravo, el règim franquista matava el seu pare: Joaquín Bravo Domínguez. Pere era el quart fill del matrimoni entre en Joaquín i la Pilar Roig Caballer. Es van conèixer al carrer Barcelona de Mataró, on Joaquín treballava d'ebenista, a can Mateu Ros, i la Pilar feia de minyona a can Recoder. Quan es van casar, Joaquín era viudo i ja tenia un fill. En morir el pare, el germanastre d'en Pere se'n va anar a França a buscar feina. Amb en Pere en camí, la mare i els tres fills es van quedar a Mataró, on ella no va parar de treballar com a minyona, primer a can Recoder i després a can Linares, al Sindicat Vertical i a l'església de Santa Anna.

De la seva etapa escolar, en Pere recorda que a l'escola de Santa Anna dividien a la canalla entre la classe dels rics i la classe dels pobres. Tot i que la seva mare treballava com a dona de fer feines, sempre va anar a la classe dels rics. També feia d'escolanet, ajudant a la missa.

En plena postguerra i quan en Pere tenia 12 anys, la Diputació de Barcelona va concedir a la seva mare un primer premi com a vídua de guerra. Un premi sorprenent, tenint en compte les circumstàncies de la mort del seu pare.

Perquè la mare pogués ser considerada vídua de guerra, en Pere va anar a buscar el certificat de defunció del seu pare. Recorda que la causa de la mort que constava al registre era: "perforació d'estómac". En la documentació facilitada pel Registre Civil de Barcelona: certificat de defunció núm. 1853, corresponent a Joaquín Bravo Domínguez, amb data del 27 d'octubre de 1939, consta que aquest va morir al Camp de la Bota, com a conseqüència d'una hemorràgia interna, resultat de "l'ofici rebut".

Tampoc als germans d'en Pere els va faltar mai feina. A través de la mare, es van anar col·locant al negoci dels Recoder -Diamants Industrials Roder-, que es dedicaven al negoci dels diamants per a maquinària industrial. Quan va tenir edat per treballar, en Pere es va decantar per les oficines d'Albo SA, dedicades a la construcció de maquinària tèxtil. Més endavant, en Pere va poder obrir una botiga de material de dibuix i retolació.

Joaquim Bravo va ser detingut i afusellat al Camp de la Bota l'octubre de 1939, acusat d'haver comès diferents delictes, entre els quals la mort de mossèn Ramon Furnells¹², exconciliari del Centre Tradicionalista de Mataró.

A començaments de la Guerra Civil, al Camp de la Bota, -situat al límit del municipi de Sant Adrià de Besòs amb el districte barceloní de Sant Martí (actualment l'espai del Fòrum de Barcelona)-, era el lloc on s'afusellava els militars rebels. Després de la victòria de les tropes nacionals, es va transformar en presó. Fins l'any 1952 s'hi van

¹² Manuel Salicrú i Puig. *Crònica del temps de guerra a Mataró (1936-1939)* Museu Arxiu de Santa Maria. Centre d'Estudis Locals de Mataró. Mataró 1989. Diumenge 25 d'octubre.

Surt la notícia de l'afusellament a Parpers del sacerdot Mn. Ramon Furnells, comunitari de Santa Maria i encarregat de les esglésies de Mata. Residia al Museu Arxiu de Santa Maria i fou detingut a la Masia de Can Guitart de Canyamars, on s'havia refugiat, per membres del Comitè Local d'Ordre Públic.

afusellar més de 1700 persones, la majoria republicans i anarquistes perseguits pel règim franquista.¹³

En acabar la guerra, la cúpula franquista va engegar un sistema jurídic anomenat la “Justícia de Franco”, per garantir la depuració que el nou govern creia necessària i que es va plasmar a la Llei de responsabilitats polítiques.¹⁴ Aquesta “justícia” demanava la col·laboració dels ciutadans¹⁵. Els diaris de l'època mostren com es feia una crida a presentar davant de les autoritats tot tipus de greuges i delictes comesos durant els primers dies de la revolució o durant la guerra. En molts casos es va fer servir per passar comptes en revenges personals. El sistema ho facilitava, perquè les denúncies eren anònimes. Els denunciats eren detinguts abans de provar-ne la innocència o la culpabilitat. Tal com diu Enric Canals a *Delators, La Justícia de Franco* : “La força de les denúncies va dominar sobre la veracitat dels fets”. Aquest sistema de denúncies va ser el que va portar a la detenció de Joaquim Bravo. La seva família no va saber mai qui el va denunciar. Als expedients oberts sobre la seva detenció a la Policia Municipal de Mataró, als de la presó de Mataró i als de la presó de Barcelona tampoc se'n diu res.

Segons els documents facilitats pel Museu de Mataró, es pot seguir cronològicament el procés judicial d'en Joaquim Bravo. Va ser detingut i ingressat a la presó de Mataró el 21 d'abril de 1939 a les 22 hores. A l'expedient que li va obrir la Policia Municipal de Mataró consta que la seva professió era ebenista, que va ser detingut per l'agent Gutiérrez i que quan el van detenir tenia 33 anys, estava casat i tenia quatre fills. El van acusar de prestar servei d'armes, registres, detencions, ofici de carrabiner voluntari i assassí de mossèn Ramon Furnells.

En un altre expedient obert a la *Prisión celular* de Barcelona a nom de Joaquín Bravo, es pot observar que va ingressar a la presó de Barcelona amb data 13 de juliol de 1939, on devia romandre fins al seu afusellament.

Segons una altra informació facilitada per Margarida Colomer, Joaquín va declarar al Consell de Guerra que el van obligar a acompanyar dos homes: Raül i el “Turi”, de la FAI (Federación Anarquista Ibérica). Van anar a buscar el sacerdot Ramon Furnells i Joaquín va veure, amb gran sorpresa, com el mataven a la muntanya de Parpers. Va declarar que no hi va participar i que va passar molta por.

Aquests personatges surten a les declaracions de molta gent, tothom els coneixia com a persones violentes que portaven un “cotxe fantasma”. Els testimonis del judici van declarar a favor de l'acusat. Es va poder demostrar que no era directament responsable dels fets. A més a més, un plec d'informes de diverses persones, entre ells empresaris de Mataró amb qui havia treballat, acreditaven que era una bona persona i un professional

¹³ www.francescabad.com/campdelabota/

¹⁴ “Responsabilidad política a todas las personas, tanto jurídicas como físicas, que desde primeros de octubre de 1934 i antes de julio de 1936, contribuyeron a crear o a agravar la subversión (...)” extret de: *Diario de Mataró. Al servicio de FET y de las JONS 15/2/1939*. p.1 **BOE de 13 de febrer de 1939 Ley de responsabilidades políticas.**

¹⁵ La crida a la col·laboració ciutadana, amb la “Justicia de Franco”, es pot veure reflectida en: *Diario de Mataró. Al servicio de FE. y de las JONS 9/2/1939*. p. 2 . **La Justicia de Franco necesita y pide la cooperación de todos los españoles.** 14/2/1939. p. 2. **Anunci** advertint la població que s'abstingui de protegir persones poc fidels al nou règim. 17/2/1939. p. 1. **Juzgados de Mataró. Lista de detenidos, en la prision de este partido judicial, a disposicion del juzgado militar. Nota recordant l'obligació de ajudar a l'acció de la justícia.**

responsable. Es va poder demostrar que era una persona treballadora i que no pertanyia a cap partit ni sindicat. El Consell, però, va considerar que la col·laboració amb un fet de sang era imperdonable.

Al document sobre la seva Auditoria de Guerra de Catalunya, realitzada amb data del 26 d'octubre, es disposa la seva execució per al dia 27 d'octubre a les 6.45h. Al seu certificat de defunció consta que Joaquim Bravo va ser afusellat el 27 d'octubre al Camp de la Bota i que va rebre sepultura al cementiri del Sud-oest (popularment conegut com a cementiri de Montjuïc).

En Pere ha anant sentint informacions i detalls que li han permès dibuixar la figura del seu pare. La família no en parla gaire perquè és un record massa dolorós, sobretot per la seva mare. En Pere sap que, durant la guerra, el seu pare va estar fora de Mataró a la zona roja, però es desconeix on. També sap que una nit es van presentar a casa seva per detenir-lo, se'l van emportar en un cotxe i van agafar moltes coses de casa seva.

No va ser fins fa pocs anys que va saber del cert el que va ocórrer. Fou quan el seu amic Romuald Graner li va demanar que l'acompanyés a un acte d'homenatge a Lluís Companys que es feia al cementiri de Montjuïc. Allí es va assabentar del que li havia succeït realment al seu pare, quan va llegir el seu nom en una de les columnes d'homenatge dels afusellats a la postguerra.

Arran d'aquest fet i d'una exposició realitzada, poc després, al Museu de Mataró sobre els 13 mataronins afusellats al Camp de la Bota¹⁶, va començar a esbrinar els fets que van tenir lloc en acabar la guerra, que tant la societat com la seva família havien silenciats.

Com a conclusió cal tenir present que, a més a més de les dures repressions que van comportar els afusellaments, tant per a les víctimes com per als seus familiars, s'ha d'afegir la repressió del silenci que es va viure a la postguerra, i que va fer que la pròpia societat callés i acceptés fets pels quals no es van atrevir a aixecar la veu durant molt de temps. El contrapunt és que la família d'en Pere Bravo, tot i patir la pèrdua del pare, van poder continuar amb certa normalitat el seu dia a dia, ell i els seus germans van poder realitzar estudis i a la seva mare mai li va faltar feina.

BATERIA DE PREGUNTES

1. On és el Camp de la Bota? Qui hi anava a parar?
2. Abans d'afusellar els presoners, se n'acreditava sempre la culpabilitat?
3. Penses que haver de guardar silenci sobre coses que se saben és una forma de repressió?
4. Què era la "Justícia de Franco"?
5. Per què era tan greu estar acusat d'haver comès crims contra l'Església?
6. Quines diferències trobes entre la causa real de la mort de Joaquim Bravo i la que consta al certificat de defunció?

¹⁶ Exposició itinerant sobre el Camp de la Bota, realitzada per Francesc Abad, al Museu de Mataró del 31 de març al 14 de maig del 2006.

BIBLIOGRAFIA COMENTADA

CANALS, Enric. *Delators. La justícia de Franco. La Traïció i la denúncia sense escrúpuls*. Punts de Mira. L'esfera dels llibres, Barcelona, 2007.

Descripció del sistema de justícia durant la postguerra, junt amb un recull d'històries personals de gent que ho va patir, directament o a través de familiars.

SALICRÚ I PUIG, Manuel. *Crònica del temps de guerra a Mataró (1936-1939)*
Museu arxiu de Santa Maria. Centre d'Estudis Locals de Mataró, Mataró, 1989.

Recull dels fets històrics que tingueren lloc a Mataró durant la guerra civil (1936-1939), tenint com a font documental, el diari Llibertat, el llibre d'Actes, impresos polítics...

SOLÉ i SABATÉ, Josep M. i VILANOVA i FONT, Joan. *La repressió a la guerra i a la postguerra a la Comarca del Maresme (1936-1945)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col. Biblioteca Serrador. Barcelona, 1983.

Descripció de la repressió a la postguerra en el Maresme junt amb un llistat de presoners i afusellats de l'època.

HEMEROGRAFIA

Diario de Mataró. Al Servicio de Falange Española y de las JONS: 1939

PÀGINES WEB

<http://www.francescabad.com/campdelabota/EXPOS/?expo=mataro>

<http://www.memoria.cat/repressions/els-morts-al-camp-de-la-bota-1939-1953>

ALTRES FONTS

Documents facilitats pel Museu de Mataró, sobre el procés d'empresonament i judici del Sr. Joaquim Bravo, així com informació facilitada per Margarida Colomer.

ENTREVISTES

Entrevista realitzada per Àngela Machado Casillas al Sr. Pere Bravo Roig. Dia 17 de novembre de 2010. Mataró.

4. PERSECUCIÓ POLÍTICA

4.1. TERESA CORTINA CIRERA

Per Àngela Machado Casillas

Teresa Cortina Cirera va néixer a Mataró el 27 de novembre de 1922, va ser filla única en una família que pertanyia a la classe obrera i era políticament molt activa. Els seus pares treballaven a fàbriques tèxtils, el seu pare a can Marchal i la seva mare a can Minguell. El seu pare va ser un dels fundadors del Partit Comunista de Catalunya a Mataró. A través d'aquesta herència política, ella va ser membre, en un primer moment, dels Pioners, que era la secció dels membres més joves del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), per després passar a formar part de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC) i finalment participar activament al PSUC.

Durant la República va anar a l'escola de les germanes Bartomeu a la plaça de Cuba i en esclatar la Guerra Civil començà a assistir a una nova escola, però hi va estar poc temps. Recorda, això sí, que era portada per "hermanos" i fins i tot hi havia un mestre estranger. Aquesta escola estava emmarcada dins del'Escola Nova Unificada (CENU)¹⁷.

Pel que fa a la seva vida laboral, Teresa trobà feina a can Minguell (de gener de 1939 a febrer de 1953), a can Fontdevila (de febrer de 1953 a octubre de 1963), a can BO-FA. J. Bonamusa (d'octubre de 1963 a octubre de 1972) i, després, a can Subirà (de novembre de 1972 a març de 1981).¹⁸

Abans de la guerra, la família de la Teresa acudia a reunions sindicals, que normalment es realitzaven al camp, anaven d'excursió tots plegats amb les seves famílies i allà mateix es decidien assumptes importants que afectaven el dia a dia del treball.

Durant la Guerra Civil, com que el seu pare era membre del Socors Roig Internacional (SRI)¹⁹ i realitzava tasques de recollida d'aliments, ella també se'n va fer membre perquè volia col·laborar ajudant la rereguarda mataronina. La seva feina va consistir a cuidar d'un grup d'infants refugiats. Molts d'ells havien vingut amb familiars, i durant el dia les noies que se'n feien càrrecels duïen a l'escola la Coma, i els quàquers²⁰ els portaven menjar. Al vespre repartien la canalla per tot Mataró, i en alguns casos, les seves mares els hi esperaven. A la seu del Socors Roig, organització que oferia ajuda a dones i nens sense importar les tendències polítiques, van tenir allotjats un matrimoni de mestres de Madrid amb 2 o 3 fills, que va acabar resultant que eren simpatitzants del règim franquista, recorda que tot i que mai van causar cap conflicte, sempre es van mostrar molt distants.

¹⁷ Institució creada per decret el 27 de juliol de 1936 a Barcelona, amb la finalitat d'iniciar una escola, nova, única, gratuïta, laica, amb coeducació i en llengua catalana inspirada en els principis racionalistes del treball i de la fraternitat humana.

¹⁸ Margarida Colomer. *La dona treballadora durant la postguerra a Mataró*. XXV Sessió d'estudis mataronins. 29 de novembre de 2008. Museu Arxiu de Santa Maria. IMAC. p.34.

¹⁹ Servei Social Internacional Comunista. Creat perquè funcionés com una Creu Roja política internacional, el SRI va conduir campanyes de suport material i humanitari. L'objectiu de l'organització era ajudar l'exèrcit republicà des de la rereguarda mataronina, n'hi havia que feien d'infermeres, altres tenien cura dels refugiats o alguns recollien aliments i els enviaven al front.

²⁰ Societat Religiosa d'Amics, d'origen anglès, organitzà un Comitè Internacional d'Ajut als nens espanyols.

En un primer moment, en començar la Guerra Civil, hi va haver un fort sentiment d'eufòria política, perquè creien fermament que la raó estava de la seva banda i que guanyarien la guerra. És amb aquest esperit que la Teresa participà també en l'Organització de Dones Lliures²¹.

Aquesta organització ajudà el front republicà recollint i fent diverses peces de roba per als soldats. Creien en la igualtat i en l'alliberament de la dona. Els primers mesos de la guerra, la senyora Teresa, juntament amb un grup de noies, va fer instrucció militar al col·legi Valldemia de Mataró, impartida per un noi del JSUC. Tenien la intenció d'anar al front com a milicianes. Però surt un decret prohibint-ho, encara que sí poden participar com a infermeres o agents culturals.

A la postguerra, la família Cortina pateix les conseqüències d'estar del costat dels que han perdut la guerra, i començaren a sentir les repressions que comportà el nou règim. En un primer moment, tot just acabada la guerra, el pare marxà exiliat a França on estarà uns quants mesos en un camp de refugiats, el nom del qual no recorda. Tornà perquè el nou règim va assegurar que els que no haguessin comès cap crim de sang no els passaria res. Quan arribà, però, és empresonat uns quants mesos a les Caputxines²², després el duen a la presó Model de Barcelona acusat de separatista. La senyora Teresa recorda que no volia anar sola a visitar el seu pare a la presó perquè la ciutat de Barcelona la intimidava, però se'n surt seguint des de l'estació un grup de dones que, com ella, hi anaven.

Una altra repressió, conseqüència directa de la situació viscuda a la postguerra, fou que al pare, en sortir de la presó li va costar trobar feina. Finalment ho aconsegueix fent de manobre a la construcció, però mai més va tornar a treballar en el sector tèxtil.

Una repressió viscuda per molta gent en aquell període va ser la manca de feina generalitzada, a causa de la pobra situació econòmica d'un país que tot just sortia d'un conflicte bèl·lic i que estava en plena reconstrucció.

A conseqüència d'aquesta precària situació, i com tant d'altres, Teresa i la seva mare, passaren per moments difícils, perquè en l'època en què el pare era a la presó, ella no treballava i la seva mare va tenir menys feina a la fàbrica. Tal com reflecteixen les actes municipals i els diaris de l'època, hi havia manca de matèries primeres²³ i constants talls del subministrament elèctric que patiren tant la població com les fàbriques, s'havien de partir les jornades, cosa que repercutia en els sous²⁴. Tot i això van superar

²¹ Aquesta organització d'ajut, segons informen els diaris de l'època, fa una crida a totes les dones de la ciutat, amb un programa que pretén capacitar totalment la dona i ensenyar als infants a ésser homes de veritat, fer-los forts a base d'una cultura lliure i un tractament sa i clar, com la llum del sol que il·lumina Espanya, que sagna per no tenir els homes això que es nomena lleialtat i sí molta hipocresia.

²² El 31 de juliol de 1936, l'Ajuntament de Mataró aprovà la confiscació d'edificis de la ciutat, entre ells figurava el convent de les Caputxines. El 1939, a la postguerra, hi havia tants detinguts que la presó de Mataró era plena i van habilitar el convent de les caputxines com a presó.

Margarida Colomer. *La Guerra Civil a Mataró, 1936-1939* Biblioteca Abat Oliba. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Edició conjunta amb el Patronat Municipal de Cultura de Mataró. 2006: 140,282.

²³ Actes Municipals. 22/2/1939 Folis: 26-31; 28/4/1939 Folis: 160-167; 12/5/1939 Folis: 172 R-181.

²⁴ Extret del diari *Mataró*. Dissabte, 2/6/1945, p.3. **CNS. Horario de Trabajo para el Ramo Textil según las ordenes de restricciones de Energía eléctrica.** Durant els primers anys de la postguerra

les dificultats, en part gràcies al fet que hi va haver gent que les ajudà de forma anònima, facilitant-los aliments, com un amic del seu pare i l'amiga peixatera de la seva tieta.

A totes les repressions que van viure a la postguerra, cal afegir també que van patir escarni públic. Li han quedat marcats els escorcolls que es van fer a casa seva, i en especial un dia en el qual els guàrdies civils, al mig del carrer, per tal que ho pogués veure tothom, els varen cremar un matalàs, on abans de la guerra gent com en Pere Ardiaca i d'altres dirigents comunistes es quedaven a dormir quan tenien reunions a Mataró. Per a ella això demostra que les autoritats vigilaven i estaven molt ben informats de les activitats de la família, fins i tot abans de la guerra.

La senyora Teresa es va casar el 1942, amb un mataroní, en Pablo Fernández Caballero, tot just després que aquest tornés d'un llarg període servint l'exèrcit; primer en el bàndol república com a voluntari amb la columna Malatesta.²⁵ Durant la postguerra farà el servei militar tres anys a Pamplona. Quan torna el 1942 a Mataró, el criden de nou al servei, tot i que aquesta vegada el destinen més a prop, a l'Escorxador del Masnou. Aleshores, ja amb una nena petita, la senyora Teresa sol·licita que els donin els diners que com a ajuda correspon a tots aquells que fan el servei militar i tenen fills, però de nou viu les repressions de la postguerra quan li deneguen, al·legant que ells no tenen dret a demanar-ne, perquè el seu marit havia anat de voluntari a la guerra amb el bàndol republicà. Recorda que no ho tornà a intentar per orgull.

Passats ja cinc anys del final de la guerra, les condicions de vida de la població, seguien sent molt precàries, i tots havien de patir la repressió, no només de dur aquesta forma de vida, sinó del fet que no podien ni tan sols protestar contra aquestes injustícies. A finals de 1945, es van començar a viure les primeres protestes en forma de vagues, entre la classe treballadora.²⁶ El 1945, en acabar la Segona Guerra Mundial reneix l'esperança que els aliats intervinguin i acabin amb el règim franquista. Moltes organitzacions que eren clandestines, reprenen l'activitat. Aquest va ser el cas de la CNT, que va impulsar durant aquell període un seguit d'accions entre les quals destaquen les vagues de braços caiguts a la tardor de 1945 en el sector tèxtil i, sobretot, la vaga general de Mataró al març de 1946, la qual destacà per ser la primera vaga general de l'Estat espanyol durant la dictadura. Les vagues sorgien espontàniament entre els treballadors com a conseqüència directa de les condicions dures de vida. Si bé es cert que aquestes vagues

es viu una crisi de feina, a causa de les restriccions de llum que afecten les fàbriques; fan horaris irregulars, jornades partides i els sous són més baixos.

²⁵ Manuel Salicrú i Puig *Crònica del temps de guerra a Mataró (1936-1939)*

Informació del 24 d'agost sobre la formació de dues columnes de milicians de Mataró i comarca. La primera, la columna Malatesta, organitzada per la CNT-FAI i la segona pel comitè del POUM. Per allistar-se a la columna Malatesta cal dirigir-se a Lluís Cerda a la caserna Malatesta (excaserna d'artilleria de Mataró) i anar proveït d'una muda, com a mínim i la corresponent arma llarga.

L'11 de setembre hi ha una referència sobre la sortida de la columna Malatesta de Mataró cap al front.

²⁶ Ricard De Vargas-Golarons *La vaga general de Mataró del 23 al 26 de març de 1946*. Sessions d'estudis Mataronins II. 13 d'abril de 1985. Museu Arxiu de Santa Maria. Ajuntament de Mataró. Patronat Municipal de Cultura. Mataró 1986.

solien sorgir de manera espontània entre els treballadors, hi havia un cert grau de recolzament dels sindicats clandestins.

La senyora Teresa va viure aquestes vagues des de can Minguell, on treballà 14 anys. Ella no va ajudar a organitzar-les, però hi va participar en ambdues. Tal com recorda, aquestes vagues eren encapçalades per dones, perquè la majoria de treballadors a les fàbriques tèxtils de Mataró eren del sexe femení, però també pel fet que les dones no van voler comprometre els homes, que en molts casos ja estaven fitxats per la policia. Tant en les vagues de braços caiguts “plantes” de novembre de 1945, com amb la vaga general de març de 1946, l’actitud ferma dels vaguistes i el diàleg entre els treballadors i empresaris va aconseguir que arribessin a acords i aquest fet va enfortir-ne la confiança en la lluita.

Als anys 50, treballant a can Fontdevila, va voler presentar-se com a delegada sindical, i la van acomiadar. Aquests fets demostren que als anys 50, tot i que s’havia avançat en alguns aspectes i la societat vivia el dia a dia amb més normalitat, encara quedava un llarg camí en la lluita pels seus drets.

Tota la seva vida ha estat vinculada al PSUC, tot i que al principi no estaven gaire organitzats. Va ser cap als anys 70 que, treballant a can Subirà, s’incorporà al sindicat de CCOO. S’encarregava de les finances, era la “noia per a tot”. En aquesta època començaren a haver-hi manifestacions. Ella participà activament en reunions clandestines, estaven organitzats en petits grups que no es coneixien entre ells. Per exemple, algú els comunicava quan i on es s’havien de reunir.

Durant aquest període també participà en vagues per la millora de condicions de vida, per les llibertats sindicals i la legalització dels sindicats clandestins, així com actes a favor de les llibertats democràtiques i la recuperació de l’Estatut d’Autonomia de Catalunya.

Militant d’Iniciativa per Catalunya Verds, el 26 de març del 2003 va rebre un homenatge com a membre fundadora del Sindicat de Comissions Obreres de Mataró.²⁷

BATERIA DE PREGUNTES

1. Què vol dir “vaga de braços caiguts”?
2. Quina importància va tenir la vaga de 1946 a Mataró?
3. Què era el Socors Roig?
4. Com t’imagines una reunió clandestina?
5. Per què durant la postguerra la dona es va incorporar al món laboral del tèxtil?
6. Coneixes la història d’algú que hagi estat perseguit per les seves idees polítiques?
7. Què era can Minguell?
8. Coneixes situacions actuals on sigui necessari demanar ajuts anònims per sobreviure?

²⁷ Margarida Colomer. *La dona treballadora durant la postguerra a Mataró*. XXV Sessió d’estudis Mataronins. 29 de novembre de 2008. Museu arxiu de Santa Maria, IMAC. p.36.

BIBLIOGRAFIA COMENTADA

COLOMER i ROVIRA, Margarida. *La dona treballadora durant la postguerra a Mataró*. Comunicacions presentades a la XXV Sessió d'Estudis Mataronins (29 de novembre de 2008). Edita Museu Arxiu de Santa Maria i Institut Municipal d'Acció Cultural. Mataró, 2008.

És una biografia de Teresa Cortina i la lluita per la millora de vida de les dones treballadores durant la postguerra.

COLOMER i ROVIRA, Margarida. *La Guerra Civil Mataró, 1936-1939*. Biblioteca Abat Oliba. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Edició conjunta amb el Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 2006.

Crònica dels fets històrics que van succeir durant la Guerra Civil (1936-1939) a Mataró. Tracta temes polítics, culturals i socials, on s'esmenta la confiscació de les autoritats d'alguns edificis de la ciutat en aquest període, entre els que s'inclouïa el convent de les Caputxines.

MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi: *Diccionari abreujat d'educació*. Col·lecció Guix, núm. 10, Barcelona.

A la lletra C (p.23) : CENU. Institució creada per decret el 27 de juliol de 1936 a Barcelona amb la finalitat d'iniciar una escola, nova, única, gratuïta, laica, amb coeducació i en llengua catalana inspirada en els principis racionalistes del treball i de la fraternitat humana.

SALICRÚ I PUIG, Manuel. *Crònica del temps de guerra a Mataró*. Mataró. Museu Arxiu de Santa Maria. Centre d'Estudis Locals de Mataró. Mataró 1989.

Recull dels fets històrics que tingueren lloc a Mataró a la Guerra Civil (1936-1939), tenint com a font documental, el diari Llibertat, el llibre d'Actes, impresos polítics... Es fa esment de la constitució de la columna Malatesta i la seva partida cap al front. També recull la crida i el programa al diari de la ciutat de l'organització de Dones Lliures.

SOLÉ i SABATÉ, Josep M. i VILANOVA i FONT, Joan. *La repressió a la guerra i a la postguerra a la Comarca del Maresme (1936-1945)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col. Biblioteca Serrador. Barcelona, 1983.

Fa esment de la Societat Religiosa d'Amics (quàquers), els quals van ajudar amb obres de beneficència els nens que vivien a Mataró durant la Guerra Civil.

VARGAS-GOLARONS, Ricard. *La Vaga General de Mataró del 23 al 26 de març de 1946*. II Sessió d'Estudis Mataronins, 13 d'abril 1985. Museu Arxiu de Santa Maria. Patronat Municipal de Cultura. Mataró, 1986.

Recull sobre els aspectes socials i organitzatius de les vagues que varen tenir lloc a Mataró al novembre de 1945 i al març de 1946, sorgiren en un principi en la indústria tèxtil i s'estengueren a tota la ciutat.

HEMEROGRAFIA

Diari *Mataró*. Dissabte: 1945.

*Libro de Actas. Pleno Municipal*1939. 22/2/1939 Folis: 26-31; 28/4/1939 Folis: 160-167; 12/5/1939 Folis: 172 R- 181.

PÀGINES WEB

SERRA I SALA, Rosa. *Ajuda humanitària dels quàquers als infants de Catalunya durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Tesi doctoral. Departament de Pedagogia Universitat de Girona. Granollers, 12 de febrer del 2006.

WWW.tesisenxarxa.net/TDX-0715108-143957/index.html.

ENTREVISTES

Entrevista realitzada per Àngela Machado Casillas a la senyora Teresa Cortina Cirera. Dia 19 d'octubre de 2010. Mataró.

4.2. FRANCESC BARRERA

Per Míriam Jordana Fernández

Francesc Barrera neix l'any 1924 a la comarca del Ripollès, en una colònia tèxtil anomenada la Farga de Bebié. El seu pare, Josep Barrera, era director tècnic de la companyia Cooperativa de Fluido Eléctrico (CFE). Canvien sovint de residència i per aquest motiu aniran a viure primer a Burgos i més tard a Mataró.

Arriben a Mataró l'any 1929 perquè al pare se li encomana l'organització i muntatge de la nova seu de la companyia a la ciutat. En temps de guerra l'empresa fou intervinguda per l'Estat i les seves funcions foren supervisar i controlar les línies elèctriques.

El senyor Francesc Barrera viu la repressió franquista a través del seu pare. El senyor Josep milità a Estat Català²⁸ i al 1933 esdevé membre actiu de Nosaltres Sols!²⁹. Fou president de la Junta Fundacional a Mataró amb Joan Lairet i Esteve Albert. Nosaltres Sols!, segons el manifest que escriuen al Diari de Mataró al 13 de maig del 1933, "és una agrupació nacionalista formada per diversos nuclis de patriotes, la finalitat de la qual és treballar per tots els mitjans que calgui per la llibertat integral de la nació catalana (...) Com agrupació nacionalista estarà adherida a Unió Catalanista³⁰ i no admetrà en el seu si matisacions de caire polític, social i religiós ni d'altra mena (...) complirà la seva finalitat essencialment catalanista i col·laborarà en les organitzacions que millor s'adeqüin al seu ideari. Alhora reclamem per Catalunya la nacionalitat completa, és a dir, llengua, costums, història i el sentiment nacional propi i la constitució d'un Estat Integral Lliure".

Nosaltres Sols! tingué uns set-cents militants entre les comarques del Barcelonès, Baix Llobregat i el Maresme, segons l'historiador Agustí Barrera, fill del senyor Josep Barrera, aquest grup "representà el purisme apolític, la insurrecció armada com a mètode per alliberar la pàtria (...), la importància de l'acció per sobre de qualsevol temptació política".

Nosaltres Sols! compta amb una secció militar OMNS (Organització Militar de Nosaltres Sols!) i els seus responsables a Mataró eren Manuel Riera, Joan Bachs i Esteve Albert.

Ens trobem davant d'un agrupació peculiar nacionalista i independentista, que tria les armes per aconseguir el seu fi: la independència de Catalunya. Amb l'arribada de la

²⁸ Partit polític independentista català fundat per Francesc Macià, Lluís Marsans i Sola, Daniel Cardona i Civit, Domènec Solé i Manel Pagès i Mercader el 18 de juliol del 1922.

²⁹ Partit polític independentista fundat per Daniel Cardona al 1931 i que al 1936 s'integra a Estat Català conservant la seva autonomia. Aquest partit polític tenia una secció militar anomenada OMNS! que pretenia l'ús de les armes i la violència per aconseguir els seus fins independentistes.

³⁰ Grup polític catalanista conservador format a Barcelona el 1891. Entre els seus membres trobem Enric Prat de la Ribera (fou president de la Mancomunitat de Catalunya el 1914). El 1903 aconseguí la presidència del partit Domènec Martí i Julià el qual orientà i donà al partit un caire més progressista.

guerra les accions del partit es radicalitzen i en Josep Barrera, que és un “home de seny”, es desmarca. Durant aquest període ajuda mossèn Gorchs a fugir de les persecucions dels anarquistes. Per aquest motiu la FAI (Federació Anarquista Ibèrica) fadiferents registres a casa seva i en un d'aquests se l'enduran amb el “cotxe fantasma” per interrogar-lo al seu local.

Durant el primers anys del franquisme l'economia familiar empitjorà. El 1942 en Josep Barrera com a conseqüència de la seva filiació a Nosaltres Sols! fou degradat professionalment a la categoria d'inspector. La seva nova tasca fou controlar que els clients de l'empresa no manipulessin els comptadors de la llum. El seu primer destí fou a Barcelona, la família no l'acompanyà. A finals dels anys cinquanta va ser rehabilitat i tornà a exercir de director tècnic a Terrassa, on acabà jubilant-se.

En Francesc Barrera sempre ha pensat que el seu pare fou represaliat a través dels expedients de depuració³¹ (procediments administratius que demostraven la participació o relació amb grups polítics contraris al règim franquista) en què associen el seu pare amb una agrupació independentista, però creu que la pena no fou més gran per la seva actitud d'ajuda als sectors catòlics durant la Guerra Civil.

Durant la guerra havia estudiat Batxillerat, però amb la reforma escolar que varen implantar les autoritats franquistes li van anul·lar els estudis.

Van viure la guerra amb penúries, com la majoria de famílies mataronines. Eren set persones a mantenir amb un únic sou. La pèssima situació econòmica féu que en Francesc es posés a treballar, al maig del 1939, com a **grum (què vol dir aquesta paraula?)**(jove que fa encàrrecs) al Banco Español de Crédito (actual Banesto) per recomanació del pare Miquel Queralt, amic personal del director de la sucursal.

Des de jove tingué una relació molt estreta amb el món catòlic. Integrant de Congregacions Marianes³² (creades a Barcelona pel jesuïta pare Lluís Ignasi Fiter el 1902 i continuades pels pares Manel Maria Vergés i Cayetano Puig). A Mataró fou mossèn Josep M. Andreu l'encarregat de portar-les a la parròquia de Santa Maria. L'any 1941 aquestes varen ser anul·lades per ser de tendències catalanistes i mossèn Josep M. Andreu fou relegat de les seves funcions. Aquest mossèn fou qui intercedí en el cas de Miquel Maurí i Masjuan militant de Nosaltres Sols!, sentenciat a mort per desertar de l'exèrcit franquista i passar-se al republicà.

Continuà lligat estretament amb la parròquia de Santa Maria a través de Foment Mataroní, associació on es reunia la gent per participar d'activitats lúdiques com

³¹ El febrer del 1939 es publica al BOE la Ley de responsabilidades políticas. Segons aquesta, totes les persones que haguessin format part de Frente Popular (coalició electoral de partits d'esquerra creada al gener del 1936 per presentar-se a les eleccions del febrer del mateix any), així com els partits polítics d'agrupacions aliades i adherides a aquesta coalició, patirien la pèrdua absoluta de drets de classe i la de tots els seus béns. Per poder aplicar aquesta llei es realitzaven els expedients de depuració que eren els procediments administratius pels quals es demostrava la participació, adherència o militància amb el Frente Popular, motius pels quals a la persona se l'havia de depurar. La depuració consistia a sotmetre a diferents tipus de sancions com inhabilitació de càrrecs, funcions i pèrdua del sou. Després d'un cert temps i de diferents comprovacions a aquesta persona, se la rehabilitava en l'exercici del seu càrrec o funcions, o bé, la inhabilitació podia continuar durant un temps indefinit.

³² Reunions de joves creients per créixer espiritualment. La primera congregació mariana fundada el 1563 pel jesuïta Jean Leunis.

l'excursionisme, el teatre i el cant. Formà part del grup de cantaires de Santa Cecília fins l'any 1952, inicialment només cantaven homes però el 1948 van deixar participar al primer grup de noies. Normalment cantaven música religiosa i si cantaven en català eren cançons com “ La filla del marxant” o “ El testament d'Amèlia”.

També comenta que durant el franquisme es van viure molts actes de repressió social, però que amb el temps s'havien convertit en situacions quotidianes, com la necessitat d'un salconduit per poder sortir de la ciutat, aixecar el braç quan sonés l'himne nacional allà on fossis, informar la policia de qualsevol acte que es fes, perquè controlessin les reunions. Fins i tot, comenta l'existència de policia secreta mentre ell feia el servei militar.

BATERIA DE PREGUNTES

1. Què és una colònia tèxtil?
2. Què passa quan en un període de guerra una empresa és intervinguda per l'Estat?
3. Quins ideals tenia l'organització Nosaltres Sols? En quines comarques va actuar?
4. Què volen dir les sigles OMNS? Qui eren els seus responsables a Mataró?
5. Què és un expedient de depuració?
6. Per què li van anul·lar els cursos de Batxillerat a Francesc Barrera?
7. Saps qui són els jesuïtes i les congregacions marianes?
8. Segons el testimoni de Francesc Barrera, quin tipus de repressió es patia al seu voltant?

BIBLIOGRAFIA COMENTADA

ALBERT, Esteve. *4 boigs de Mataró. (Combat per Catalunya 1930-1937)*. Editorial Rafael Dalmau. Barcelona. 1979.

Llibre que explica la formació de Nosaltres Sols! i els incidents dels diferents membres del grup polític durant la Guerra Civil.

BARRERA PUIGVÍ, Agustí. *La creació d'una delegació de l'organització Nosaltres Sols! a Mataró*. Sessió d'estudis Mataronins. 2009. Museu Arxiu de Santa Maria. Patronat Municipal de Cultura. Mataró, 2010.

Estat de la qüestió sobre el grup anomenat Nosaltres Sols!

Nosaltres Sols!, article escrit en el butlletí d' Estat Català.

Article que parla de la formació de Nosaltres Sols! a Mataró.

MANTÉ BARTRA, Marta. *La problemàtica de la Segunda República a través del estudio de una situació concreta: el Mataró de los años 30*”. 1977.

Manual que parla de com es va gestionar i portar a terme la República i en el cas concret de la ciutat de Mataró.

REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel. *La companyia de Jesús en la España*

contemporanea. Universidad Pontificia de Madrid. 1991

Estudi sobre les diferents congregacions que varen fundar els jesuïtes a Espanya a finals del segle XIX i principis del XX.

SALICRÚ I PUIG, Manel. *Crònica de temps de guerra a Mataró 1936-1939*. 1989.

Com bé diu el títol del llibre és una crònica del que succeí durant la guerra.

SOLÉ I SABATER, Josep M. i VILARROYA I FONT, Joan. *La repressió a la guerra i a la postguerra a la comarca del Maresme, 1936-1945*. 1983

Explicació de com es duu la repressió durant aquest període històric en el cas de Mataró.

HEMEROGRAFIA

Diari de Mataró. 13 de maig de 1933

Entrevista realitzada el 13 de desembre del 2010

5. REPRESSIÓ A LA VIDA QUOTIDIANA

5.1. SASTRERIA SERRAS. 1919. Manuel Serras el fundador

Per Esther Sarrà Martín

Introducció

La supervivència d'una família de botiguers arrelada a Mataró en aquest període de duríssima repressió política i econòmica, entre 1939 i 1957. El senyor Manel Serras Coromines (Mataró, 13 de març de 1934) ens farà partícips a través del seu testimoni oral dels episodis que puntualment afectaren la vida del seu pare, Enric Serras Pascual (1894-1961), com a cap de família i comerciant. Veurem que són el resultat de contravenir algunes de les directrius imposades pel règim, que afectaren no sols la població civil si no també els comerciants.

Situa l'origen familiar a Sant Hilari Sacalm (Girona), on el seu avi (nascut a inicis del segle XIX) era terratinent (la casa pairal data del segle XVII). Posseï cinc finques, que mantenien la seva nombrosa prole (13 fills). Tradicionalment i jurídicament, en morir l'avi ho deixa tot a la figura de l'hereu, la resta dels fills s'hauran de "buscar la vida" (això no vol dir que la resta quedés desprotegida econòmicament).

El senyor Enric es fa sastre, inquiet i visionari, marxarà molt jove a diferents ciutats europees per ampliar la seva formació. Està un any a París i tres a Ginebra (Suïssa). Tornà a Barcelona per fer el servei militar i s'hi quedà treballant una temporada. El seu periple té un punt d'inflexió a Lloret, entrà a la sastreria del senyor Coromines, i el mes de maig de l'any 1919 es casa amb la seva filla, Mercè Coromines Ginebreda (1897-1969). D'aquesta unió nasqueren 5 fills.

El nou matrimoni s'instal·larà definitivament a Mataró l'any 1919. Adquirí una petita sastreria al carrer de Santa Teresa, 52.³³ El orígens foren difícils, no entrà cap client fins al 1920. Sobreviuen gràcies que mantenia una clientela molt fidel a Barcelona (feia constants viatges en tren per emprovar i entregar els vestits).

En aquests moments irromp a la vida del senyor Serra en Peret Sancho, un sastre **geperut i baixet**, proper a l'anarquisme. Comença una relació merament laboral que es transformarà més tard en amistat.

A mesura que la família anava creixent, el pare va muntar diferents negocis, entre ells dues fàbriques de teixits, una a Vilassar de Mar i altra a Argentona, per "ocupar" alguns dels seus fills.

La botiga.

Paradoxalment és durant la guerra i la postguerra quan la botiga no para la seva activitat, no tancà mai. L'any 1940, en plena reconstrucció, adquirí el local que fa cantonada amb la Rambla³⁴.

³³ Ramon Vila. *Mataró esqueixos d'un passat*. Edicions argentonines. Argentona 1988. Diu que a l'antiga botiga hi havia un sastre que tenia un piano i delectava els clients amb serenates.

³⁴ *Libro de Actas. Pleno Municipal (2-9-1940 al 13-1-1943)* fol 22. El dia 4 de novembre de 1940 la Comissió de Foment de L'Ajuntament de Mataró dóna l'autorització al senyor Enrique Serras Pascual, per obrir un establiment de sastreria i confecció a la "Rambla de José Antonio cuatro y seis".

El senyor Manel puntualitza que el seu pare no es va fer ric per l'estraperlo, sinó per la seva honestedat. Com la majoria de botiguers catalans crea una unitat del lloc d'habitatge i treball (botiga, taller, magatzem). D'aquesta forma la família controla i gestiona millor el temps i l'espai. Pot escapolar-se del ferri control d'horaris imposat per l'Ajuntament als establiments comercials.

També gestiona de forma efectiva els problemes clau del moment: les manques de subministrament elèctric, de mà d'obra i de matèries primeres. Aplicant-se trobarà solucions racionals: la manca de fluid elèctric, llum natural i treball manual. Si no hi ha homes per treballar (tenint en compte que la sastreria tradicionalment és un ofici masculí) se les empesca contractant personal masculí amb discapacitat física, que li ofereixen continuïtat laboral. Vist amb ulls de nen, "es feia cua per veure'ls sortir de la feina i riure-se'n del seu caminar còmic"

Cal fer un apart del tema més difícil d'explicar: on aconsegueix matèries primes per a la confecció, quan ningú en té? Abans de la guerra el pare comprava *panyo* als fabricants de Terrassa i Sabadell. Establí una relació més que cordial amb dos d'ells. Aquests, tement que les seves empreses fossin intervingudes i requisat el gènere, demanaren al senyor Enric si podria amargar-lo a casa seva. Acceptà, i un cop finalitzada la guerra els ho retornà sense demanar res a canvi. Diu que el pare podria haver-los enganyat dient que li havien requisat a ell, però decidí ser honrat i ho retornà tot. El senyor Manel recorda que tot un pis de casa seva serví de magatzem. Aquesta acció significà un reforçament dels lligams d'amistat existents i alhora, per agraïment, obtingué un proveïment de gènere en època d'escassetat. El resultat comercial fou molt bo, clients d'arreu de Catalunya anaven a Mataró a fer-se els vestits.

Política

Era un tema del que no es parlava, el senyor Enric es definia com apolític. Guarda bons records de la República, diu que "tot funcionava", i de no tan bons de la dictadura. Intuïm que dona més importància a crear llaços d'amistat que a d'altres factors, la seva filosofia com a botiguer serà transformar els clients en amics. Té amics a un i altre bàndol, dos exemples : és preocupà pels joves de la "quinta del biberó" que partien de Mataró en camió al front, i els regalà caçadores de pell (que després els les van requisar) però també, coincidint amb l'entrada a Mataró de la Divisió Littorio (tropes italianes que lluitaven amb Franco i que procedents d'Argentona no tingueren cap resistència en ocupar Mataró el 27 de gener de 1939), es convertirà en el seu sastre oficial a canvi de queviures.

Primeres repressions

El 1936, el senyor Manel té set anys, recorda que el "cotxe fantasma"³⁵ vingué a casa seva per endur-se al seu pare. En Peret Sancho, del que ja hem parlat abans, reaccionà de forma violenta i s'enfrontà als milicians per protegir-lo. El senyor Manel explica com succeí: "En Peret s'enfilà sobre una taula i traient un 'pistolot' els amenaçà i encarant-s'hi digué 'qui toqui aquest home me'l carrego!!' ". Aquesta acció tindrà la seva contrapartida. Un temps després en Peret fou empresonat (quasi un mes) pel bàndol

³⁵ El període de màxima actuació d'aquests milicians anarcosindicalistes abasta de 1936 al 1939. Són sicaris de la rereguarda republicana, foren utilitzats pels dos bàndols i actuen de forma violenta i incontrolada. Els seus objectius són l'Església, el clero i els partidaris del cop d'estat.

vencedor. El senyor Enric parlà amb el seu amic el senyor José Martí Pascual³⁶, en aquells moments *Jefe de Falange*, i, utilitzant la seva influència, aconseguí alliberar-lo.

I no serà aquesta la darrera vegada que acudirà al senyor José Martí per alliberar-se de penes de presó a conseqüència de les acusacions generades pels seus actes, que contravenien, involuntàriament, diverses disposicions del règim. Com a cap de Falange li recomana que es tregui el carnet per evitar-se problemes. El senyor Manel puntualitza que així ho va fer però no per convicció política.

Entre 1939 i 40, no ho recorda bé, un diumenge coincidint amb la celebració d'un acte religiós a l'aire lliure a l'església de Santa Anna, davant totes les autoritats civils i religioses, decidí, amb els seus treballadors, canviar l'estructura del taller. Al moment de la consagració, d'esquena a Santa Anna i de cara al balcó del taller, tancaren els porticons. Lògicament fou considerat una ofensa al règim, que tractava d'imposar la religió catòlica amb multitud d'actes. Càstig, un dia i una nit a la presó. En defensa del pare, aquest fou un acte involuntari, la seva família sempre estigué lligada a la parròquia de Santa Anna, van pagar fins i tot una capella.

Cap al 1945-46, una altra "relliscada": en aquests moments el pare canvià l'orientació del negoci, els vestits a mida no donaven per viure i introduí la confecció (camises, corbates, pantalons,...) Un dia, preparant un aparador amb camises, varen formar, altre cop sense adonar-se, fileres de color representant la bandera republicana³⁷. És denunciat i va a presó, altre cop el senyor José Martí Pascual, com a alcalde, l'alliberarà.

Un altre fet que també acabà amb el pare empresonat, està relacionat amb la celebració d'un dels molts actes d'enaltiment al règim. Cada cop que es feia una desfilada al carrer, tots els veïns dels carrers principals eren obligats a penjar als balcons domassos i banderes espanyoles. Sense adonar-se'n la "baba" Pepeta (nom col·loquial utilitzat a Girona per dir àvia), que era molt gran, fou l'encarregada de penjar l'ensenya al balcó. Decidiren aprofitar una bandera catalana i cosir-li l'espanyola a l'altra cara perquè tingués més pes. Davant la sorpresa de tothom la que quedà visible al carrer fou la catalana. Immediatament entrà la policia i detingué el pare.³⁸

Manel Serras, la vida a la postguerra d'un jove mataroní

Viu al marge dels fets anteriors, afortunadament ell era encara molt petit per recordar-los. La seva família s'encarregà d'enviar tres germans a casa de l'avi, perquè consideraven que Mataró "era perillosa". Marxaren d'amagat, temporalment, en un

³⁶ José Martí Pascual, militant de dreta (FET i JONS) des de 1939 fou empresonat durant la Guerra Civil. Com a excaptiu encapçalà la proposta per fer fora de l'Ajuntament Joan Brufau (industrial tèxtil) alcalde de Mataró entre 1939-40. Van aconseguir reemplaçar-lo entre 1940 i 1946.

³⁷ *Diario de Mataró al Servicio de Falange Española Tradicionalista y de las JONS*. Dilluns 20-2-1939, p. 3 Secció **Anuncios Oficiales**. Comandancia Militar de Mataró. Apareix l'avís que tots els propietaris i llogaters de cases i edificis han de fer desaparèixer en 48 hores, tot anunci, cartell, emblema i rètol col·locat a portes o façanes de caire marxista. Si no ho fan seran detinguts i passaran a disposició del Tribunal Militar. Signa el Comandant Militar Fernando de Torre, 30-2-1939.

³⁸ *Diario de Mataró al Servicio de Falange Española Tradicionalista y de las JONS*. Divendres 24-2-1939, p.1 **Disposiciones del Estado Español. La Bandera Nacional**. Segons Decret del 29-8-1936 n° 77. És la bandera espanyola la que ha de presidir i representar el "Movimiento Salvador de España". Cal restablir-la a tot el territori espanyol. El càstig és la pena de presó.

camió, coberts amb mantes, pel fred, cap a Sant Hilari. Vagament recorda que a la carretera uns soldats armats els aturaren, potser per demanar-los els salconduits. L'únic cert és que els van obsequiar amb un caramel. Però sí recorda haver vist l'entrada dels nacionals a Mataró, amb la desfilada de tancs (27-1-1939).

De la seva etapa d'estudiant, destaca el pas per les Escoles Pies i els Salesians, i com molts testimonis de l'època fent referència a la rigidesa de l'ensenyament, emprà el mot "txeca". Fou un trapella, recorda un personatge singular nomenat "pelacocos" encarregat d'adoctrinar els nois al Col·legi Santa Anna, dins el moviment falangista, i fer-los anar uniformats a les desfilades cada cop que venia una personalitat a Mataró. Practicava l'handbol i li aconsellaren, per no contravenir la prohibició de reunions il·legals (més de tres persones), anar a la Falange. Això els va facilitar la creació d'un club, els camps on jugar i fins i tots els uniformes.

El servei militar va transcórrer sense grans problemes. A diferència del seu germà gran, que un cop acabat el conflicte bèl·lic va haver de fer el servei militar obligatori, perquè per edat li pertocava. Ell se'n va com a voluntari d'aviació a l'Àfrica, l'any 1955-56. El destinen a Ifni, un lloc aïllat, i el pare utilitza les seves amistats al quarter i fa que el traslladin a Tetuan. Una ciutat més propera a Espanya. Hi resta dos anys.

Un cop deixà els estudis iniciarà la seva vida laboral en una empresa del ram tèxtil que tenia la seva família a Vilassar, hi romandrà tres anys i seguidament s'incorporarà a la botiga familiar, cosa que li permeté viatjar sovint a París, per adquirir col·leccions, en uns moments que era car i difícil sortir d'Espanya.

Tota aquesta informació rellevant que li transmeté el seu pare, i la seva pròpia, ens ajudarà a entendre com han sortejat, com a botiguers, aquest període políticament i econòmicament difícil.

BATERIA DE PREGUNTES

1. Qui treballava al taller de la botiga?
2. Saps què és el cotxe fantasma? Qui el conduïa?
3. Per què estava prohibit mostrar la senyera?
4. Quin mal podia fer tancar una finestra durant una missa a l'aire lliure?
5. El carnet de la Falange, només el tenien els militars polítics?
6. Qui era el Peret, i quina era la seva ideologia?
7. Com devia funcionar una botiga a la postguerra?

BIBLIOGRAFIA COMENTADA

VILA, Ramon. *Mataró esqueixos d'un passat*. Edicions argentonines. Argenton, 1988.

Petit llibret de divulgació que recull anècdotes de diferents establiments i personatges de la vida quotidiana de Mataró.

XAUBET i VILANOVA, Josep. *Sociologia de la Guerra Revolucionària a Mataró. (1936-39)*. Ed. Marrè. Barcelona, 2006.

Proporciona una cronologia aclaridora de cadascun dels fets que succeeixen a la ciutat de Mataró durant la Guerra Civil. La consulta s'ha centrat en la Divisió Littorio, la seva manera d'actuar, l'entrada a Mataró i com van ser rebuts. Posteriorment com abandonen la ciutat per anar cap a la frontera.

HEMEROGRAFIA

Diario de Mataró. Al Servicio de Falange Española y de las JONS: 1939
Libro de Actas. Pleno Municipal (2-9-1940 al 13-1-1943). Dia 4 de novembre de 1940

ENTREVISTES

Entrevista realitzada per Esther Sarrà Martín al senyor Manel Serras Corominas. Dia 11 de novembre de 2010. Mataró

5.2. JAUME CARBÓ COSP

Per Esther Sarrà Martín

Introducció

El senyor Jaume representa un de tants ciutadans mataronins que viu plenament la postguerra perquè encara és massa jove per recordar la Guerra Civil. Destaca la seva ferma voluntat d'esdevenir cronista social del moment que li pertocà viure.

Nota biogràfica

Nascut a Mataró el 13 de maig de 1932 d'una família treballadora i humil, viurà el dia a dia marcat principalment pels problemes econòmics.

El seu pare, Lluís Carbó, fou músic – violoncel·lista - de la coneguda Orquestra els Verds³⁹, i la seva mare Mercè Cosp, des de molt jove, una de les moltes dones treballadores del tèxtil (a Molfort's i Cross, especialistes a fabricar mitjons). D'aquesta unió naixeren tres fills.

La seva etapa escolar, més aviat curta, sempre estigué marcada per l'economia familiar. Recorda el pas per l'Escola del senyor Galí, les Escoles Pies de Santa Anna, que abandonà per manca de recursos econòmics, i finalment els Maristes de Sant Josep, on accedí per la condició d'exalumne del seu pare.

Amb 13 anys s'inicià el món laboral⁴⁰, com a aprenent de pintor a casa del senyor Zaragoza, amic del seu pare. Després, un llarg camí per diferents tallers mecànics⁴¹. Entre d'altres: Bonany, Filatures Viñas, can Font, Tallers Abril, Diviu i un curt pas pel Forn del Vidre. Canvis ocasionats majoritàriament per les diverses crisis d'aquest període. Malgrat tot, per millorar laboralment inicià estudis de delineant. Als 25 anys es casa amb la senyora Roser Comas Antiga (Pineda de Mar, 1935).

Records de la guerra

Els pocs records de la guerra que guarda són dos incidents que el van marcar: principalment l'any 1938, en què vivint al carrer de Sant Agustí, s'esfondrà el sostre de casa seva per una bomba que caigué desviada, amb destinació, a can Roure⁴². Més tard, entre 1938 i 39, en una estada a Manlleu, a casa d'uns familiars, veurà com destrueixen el pont del ferrocarril.

³⁹ Boter de Palau i Gallifà, Ramon. *L'Abans Mataró. Recull Gràfic 1865-1965* ed. Efadós i Ajuntament de Mataró Patronat de Cultura 2003. La llarga tradició de grups musicals de Mataró abans de la guerra té el seu màxim exponent amb l'Orquestra els Verds, també coneguts com Oriental Jazz Orchestre.

⁴⁰ Recordem la prohibició d'incorporar-se al món laboral als menors de 14 anys, que té poc seguiment per part d'empresaris i treballadors. Fou un retrocés laboral. L'any 57, encara hi ha empreses sancionades per agafar menors per treballar les fàbriques. Entre 1939 i 1957 el diari local va ple d'aquestes informacions.

⁴¹ Mataró. Periódico Comarcal Editado por FET y de las JONS 29-01-1955. *La Indústria Metal·lúrgica a Mataró*, p. 7. Es posa en relleu el pes d'aquesta indústria en l'economia de Mataró, repara i fa totes les peces que ha de menester la indústria tèxtil.

⁴² Els tallers de can Roure, al carrer Gravina, era conegut per tothom que fabricaven armes per al govern republicà.

Records de postguerra

El senyor Jaume, amb el seu testimoni, va desenvolupant quines mesures de control preses pel règim el van afectar més en el seu àmbit familiar, laboral i d'oci.

Àmbit familiar

El Departament de Propaganda Política del Govern llençava constants missatges parlant d'austeritat i sacrifici, com a úniques vies per recuperar el país. Deia que cap espanyol tenia dret a queixar-se de les privacions. Però la realitat era una altra. La penúria econòmica marcarà la vida de bona part de les famílies espanyoles⁴³, i provocarà moltes queixes entre la població. La família Carbó no n'és una excepció.

A causa de la professió del pare, i l'absència a la llar massa llarga, durant la guerra, mentre complia els seus deures militars, és difícil aconseguir l'estabilitat econòmica. Gràcies a la melomania del seu superior, s'escaparà d'anar al front, però això comporta que allarga la seva estada a la caserna de Sant Andreu (Barcelona). L'any 1950 retornà a Mataró i demanà al senyor Barrera, amic seu i director de la Compañia de Fluído Eléctrico SA, que el faci entrar. A partir de 1942, aquesta empresa repararà totes les instal·lacions elèctriques malmeses per la guerra per restablir el subministrament arreu. La mare agafà el rol de cap de família amb un sou minso⁴⁴. Aquest panorama ens fa entendre perquè el senyor Jaume haurà d'incorporar-se al món laboral abans del 14 anys per ajudar a sostenir la família.

Cap al 1941-42, la seva mare s'acull als ajuts que atorgava l'Ajuntament de Mataró, a través d'Auxilio Social, destinats a famílies necessitades. Aquest fet li generarà un fort sentiment de vergonya, i serà el senyor Jaume el que es farà càrrec de bescanviar els vals⁴⁵ i recollir el "cabasset" de Nadal (un petit lot nadalenc). La família complementarà l'ajut amb la cartilla de cupons de racionament que, durant aquest període de la postguerra, marcarà el repartiment de productes bàsics a les famílies. El senyor Jaume ens explica una anècdota, que té fonaments històrics reals: el problema del pa. Recorda una dita de la gent: "Franco, Franco, nos prometiste pan blanco y nos lo das de serrín, que es peor que el de Negrín" sempre fent referència a la mala qualitat d'aquest producte⁴⁶.

Hi ha un article en to humorístic al diari *Mataro*, signat per Torquemada, que posa en dubte els mètodes de fabricació del pa⁴⁷, diu que alguns forners abusen de la gent, fan un pa dolent, i en to irònic, i com si fes una pregària diu: "De los malos panaderos /

⁴³ Extret del diari, *Mataró* 21-11-1940, **Propaganda política "Solidaridad Nacional"**. p. 3

⁴⁴ El boom de la incorporació de la dona al món laboral comportà un excés de treballadores de baixa qualificació que permeté l'empresari pagar sous més baixos que els homes.

⁴⁵ *Mataró. Periódico Comarcal. Editado por la Red Catalana de Prensa de FET y de las JONS.* 26-10-1957. **Esbozos ciudadanos. La inmigración.** p. 1-2. Encara que cronològicament és més tardà, coincideix amb el sentiment de "vergonya" dels mataronins necessitats que no volen recórrer a la beneficència pública, contràriament als immigrants que ho fan sense cap pudor. Apareixen les primeres veus de queixa contra l'Ajuntament.

⁴⁶ El pa és un problema endèmic a Mataró, a causa de la manca de farina i de subministrament elèctric, fou sempre un producte escàs i dolent. Les queixes de particulars al diari de Mataró i a l'Ajuntament són constants demanant una solució: *Mataró* 30-11-1940, "**Nueva ordenación en el racionamiento del pan. Equitativa distribución en beneficio de las clases modestas**" p. 1, seguint l'Ordre Ministerial del 15 de novembre que regula el seu racionament.

⁴⁷ *Mataro Revista Fundada en 1850. Número Extraordinario 27-07-1946, Torquemada. Quinta columna de humor.-Panegíricos.-Panaderomaquia.* P.11

Libradnos Señor”. Es promou un projecte de llei per escarmentar els fornars i diu: “amigos de la salud, los que en el fondo hacemos la digestión, lanzamos a pública subasta este proyecto de ley”. L’article 1r diu que és delictes contra la sanitat pública, que ho facin amb “males artes y química”. L’article 2n diu que s’ha de castigar tot aquell que té dues portes al forn, en lloc d’una, i els qui arrossequin glans i faves, ingredients de la brasa. Serà delictes greu qui tregui sacs de serradures, encara que digui en la seva defensa que és per altre menester, i qui guardi botelles misterioses i pólvores de netejar metalls i fregalls, de forma que enganyin la llei, seran sancionats per greus. Annexa: si quan és detingut l’infractor es conforma a ficar-se a la boca el “ingenio que vende por pan, por heroico y abnegado serà libre”.

Àmbit laboral

L’obligació d’afiliar-se a la Falange per evitar problemes a l’hora de treballar, la pateix de prop el seu pare, que hi fou convidat per recomanació d’un amic seu, el senyor Vives⁴⁸, gran aficionat a la música. De fet, recorda haver vist un uniforme de Falange en una calaixera a casa seva.

Com el seu pare, el senyor Jaume també viurà diferents episodis de repressió, principalment durant els primers anys de la postguerra.

L’any 1946-47, formava part d’un grup de cinc aprenents a can Valdés. El seu patró, el senyor Melcior Valdés, rebé ordre de l’Ajuntament de cedir els joves per anar a les desfilades dels diumenges. Davant la negativa d’aquests a participar-hi, el director fou amenaçat. Desconeix com acabà la situació, si aquell fou castigat o no, el cert és que cap dels cinc joves rebé cap represàlia.

L’encarregat d’organitzar tots aquests actes amb la quitxalla de Mataró, era el senyor Fernández, més conegut per “Pelacocos”, la seva funció era difondre les consignes i proclames del règim, tant a col·legis com a la seu del partit. El senyor Jaume descriu les desfilades irònicament: “eren encapçalades per quatre adeptes fervents i darrere anava la quitxalla”.

L’any 1946 viu la Vaga General del Tèxtil a Mataró (del 23 al 26 de març), tenia 14 anys, i recorda estar jugant al carrer, quan uns policies l’obligaren a tornar al lloc de treball, sinó ho feia el detindrien. Recordem que la participació en aquesta vaga fou pacífica, amb un seguiment majoritari de dones per evitar una repressió violenta.

També es pot veure com una repressió, per la seva curta edat, que mentre treballava a Filatures Viñas es veu afectat pels canvis de torn, i fer horari nocturn⁴⁹, a causa de les restriccions de fluid elèctric, que s’anaren agreujant fins al 1949.

Àmbit d’oci

Recorda bé el seguiment a “rajatabla” de la salutació a la bandera espanyola i d’alçar el braç quan tocaven l’himne nacional. En una ciutat petita com Mataró, on tothom es coneix, sempre hi havia la presència de policies de paísà als espectacles. La seva funció

⁴⁸ José Vives Pamies, membre de la Guàrdia d’Alabarders i afiliat a la FET i JONS, Jefe del Sindicat que dins el marc de la política intervencionista del govern controla les relacions laborals i prohibeix les vagues. Més proper a la patronal provoca rebuig entre els treballadors.

⁴⁹ *Diario de Mataró. Al Servicio de Falange Española y de las JONS, 15-02-1939. “Fuero del Trabajo”* p.4 La Llei del Treballador de Franco del 9 de març de 1938 prohibeix el treball nocturn de dones i nens, cosa que no es va complir.

era recordar l'obligació de fer-ho. Un oblit implicava que et “picaven” l'esquena i et deien “usted, levante”⁵⁰.

El control ferri sobre la mobilitat s'exerceix sobre tota la població. Per traslladar-se, encara que fos al poble del costat, era necessari un salconduit i no tenir cap taca a la cartilla professional, entre d'altres requisits.⁵¹

Ell no n'és l'excepció, perquè es desplaça de forma habitual a Manlleu, on viu part de la seva família. Hi ha un problema afegit, és la mateixa línia fèrria que condueix a Puigcerdà, prop de la frontera francesa. Recorda la presència de policies de paísà que demanaven els salconduits i feien registres. Una anècdota: els estraperlistes llençaven els paquets de mercaderies per la finestreta del vagó, amb el tren en marxa, per tal que no els confisquessin el gènere.

Vol remarcar el gran nombre de soldats, segons ell més de mil, que omplien els carrers de Mataró. Però per a molta gent, ell inclòs, aquests no representaven cap amenaça, i no interferiren en el retorn a la “normalitat” de la ciutat. Els veien com uns d'ells, recorda que feien “pudor” i no metafòricament, sinó per qüestions higièniques. Eren tan pobres com ells, uns “oblidats” pel règim. El dia 3 de desembre de 1949, treballava a can Viñas, una foneria, i un dia que sortí a can Font a buscar material de reparació, sentí una explosió. Fou una bomba que esclatà durant unes maniobres que feien els militars a la platja, en una zona reservada, prop de la Carga i dels trens de mercaderies, van haver-hi soldats ferits i morts.⁵²

La seva opinió és que els cossos de terra eren formats per gent “molt franquista” i sense estudis, al contrari que la Marina i l'Aviació que en tenien. I ho comprovà personalment, quan va fer el servei militar a la Marina a Cartagena. Per a ell l'única “pega” és que fou molt llarga (no més de tres anys). Les altres forces d'ordre públic, com la guàrdia civil i els grisos⁵³ sí que tenien “atemorida” la població.

Per finalitzar el seu relat, té un record del seu sogre, el senyor Josep Comas, jutge de pau de Pineda de Mar durant la República i militant socialista. Exiliat a França durant la guerra, retornà enganyat, amb la promesa que no patiria represàlies, perquè no havia comés cap delictes de sang. Només tornar fou detingut i traslladat a la presó de Mataró on fou jutjat, i immediatament traslladat a la Model de Barcelona, on el condemnen a

⁵⁰ *Diario de Mataró al Servicio de Falange Española Tradicionalista y de la JONS*, 22-03-1939 **Jefatura de los Servicios de Ocupación. Secretaria Política. El saludo y los Himnos Nacionales.** p.2 Fa divulgació de la disposició per evitar que algú al·legui desconeixement i ignorància de la llei respecte a les representacions simbòliques de l'Espanya Nacional. Decret 27-02 i 24-04 de 1937. Estableix el *saludo nacional* i himne. La gent ha d'aixecar-se si està asseguda i alçar el braç amb la mà oberta (...) als carrers, teatres, escoles,... i altres llocs públics. Saludar la bandera on sigui. Signa el General Jefe de los Servicios de Ocupación Eliseo Álvarez Arenas.

⁵¹ *Diario de Mataró al Servicio de Falange Española Tradicionalista y de la JONS* 1-03-1939 **Aviso Oficial. Junta de Transportes de Barcelona. Delegación de Mataró** p.2 Per sortir de la ciutat es necessita la *Hoja de Servicio* expedida per la Delegación de Transportes de Mataró i la Comandancia Militar.

⁵² Aquest dia, hi ha una explosió de tres artillers a la caserna de Mataró a la platja que deixa morts i ferits. Vegeu l'obra inèdita de Manuel Cusachs i Corredor. *El Cementiri dels Caputxins de Mataró (segles XIX i XX)*

⁵³ Amb la Llei de Policia del 8 de març de 1941, Franco fa desaparèixer el Cuerpo de Seguridad y de Asalto, i apareix una nova unitat de policia armada, que té com a funció la vigilància total i permanent i la repressió.

pena de mort. Amb l'ajut de la família, inicia la seva autodefensa enviant cartes a diferents autoritats. Aconseguí, després de dos anys, que li commutessin la pena de mort per la de cadena perpètua. Fou alliberat l'any 1967, ja malalt.

Conclusió

Té la sensació que a mesura que passa el temps s'esvaeix la presència de la Falange a Mataró. Aquells que no tenien cap implicació política, vivien la "normalitat". La gent es buscava la vida i repartia el seu temps entre la feina i l'oci, malgrat els minsos recursos de què disposaven.⁵⁴

BATERIA DE PREGUNTES

1. Coneixes moments de la història, o països de l'actualitat, on els nens de 13 anys hagin de treballar?
2. Què era l'*Auxilio Social*?
3. Per què els joves aprenents havien de participar a les desfilades dels diumenges?
4. Acabada la guerra, era necessària la presència de soldats franquistes a Mataró?
5. Sabries explicar què vol dir *Pa Negre*?

BIBLIOGRAFIA COMENTADA

BOTER de PALAU i GALLIFÀ, Ramon. *L'Abans Mataró. Recull Gràfic 1865-1965*. Ed. Efadós i Ajuntament de Mataró, Patronat de Cultura, Mataró, 2003.

Llibre de divulgació que recopila fotografies d'aquests anys, de societats, fàbriques, festes, personatges... amb un petit comentari històric.

CUSACHS i CORREDOR, Manuel. *El Cementiri dels Caputxins de Mataró (segles XIX i XX)*. Obra inèdita.

RECVLL HEMEROGRÀFIC

Diario de Mataró. Al Servicio de Falange Española y de las JONS: 1939

Mataró: 1940

Mataró. Revista Fundada en 1850. Número. Extraordinario:1946

⁵⁴ Mataró. .Periódico Comarcal Editado por FET y JONS, 17-10-1957. Giorgio, **El mataronés excéptico**. p.1, parla de l' escepticisme cada cop més gran del mataronins que vol tenir fe en la seva ciutat, diu que no tothom és igual. "Ja està bé per Mataró", una frase que quallà en l'ànim .

Mataró. Periódico Comarcal Editado por FET y de las JONS: 1955.

Mataró. Periódico Comarcal. Editado por la Red Catalana de Prensa de FET y de las JONS: 1957

ENTREVISTES

Entrevista realitzada per Esther Sarrà Martín al senyor Jaume Carbó Cosp. Dia 25 de novembre de 2010. Mataró.

6. BIBLIOGRAFIA GENERAL

Dossier didàctic. Repressió franquista durant la postguerra a Mataró.

Albert i Corp, Esteve. *Quatre boigs de Mataró. (Combat per Catalunya (1930-1937).* Rafael Dalmau, Barcelona, 1979.

Amat i Teixidó, Jordi. *La repressió al Maresme, 1936-1939: els casos de Cabrils, Cabrera i Órrius.* Museu Arxiu de Santa Maria i Institut Municipal d'Acció Cultural. XXV Sessió d'Estudis Mataronins. Mataró, 2009.

Aixelà, Emma. *La quinta del Biberó. Els anys perduts.* Proa. Barcelona, 2004.

Barrera i Puigví, Agustí. *Els mataronins exterminats als camps nazis.* Museu Arxiu de Santa Maria i Patronal Municipal de Cultura. VIII Sessió d'Estudis Mataronins. Mataró 1991.

La creació d'una delegació de l'organització "Nosaltres Sols" a Mataró. Museu Arxiu de Santa Maria i Institut Municipal d'Acció Cultural. XXV Sessió d'Estudis Mataronins. Mataró, 2009.

Bermejo, Benito i Checa, Sandra. *Libro Memorial. Españoles deportados a los campos nazis (1940-1945).* Ministerio de Cultura. Madrid, 2006.

Boter de Palau i Gallifa, Ramon. *L'Abans Mataró. Recull Gràfic 1865-1965.* Efados i Patronat de Cultura de l'Ajuntament de Mataró. Mataró, 2003.

Canals, Enric. *Delators. La Justícia de Franco. La traïció i la denuncia sense escrupuls.* Punts de Mira. L'esfera dels llibres. Barcelona, 2007.

Colomer i Rovira, Margarida. *La postguerra a Mataró. 1939-1952.* Abadia de Montserrat. Barcelona, 2013.

La dona treballadora durant la postguerra a Mataró. Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró i Institut Municipal d'Acció Cultural. XXV Sessió d'Estudis Mataronins. Mataró, 2009.

Memòria històrica a Mataró. Guillermina Peiró. Museu Arxiu de Santa Maria i Institut Municipal d'Acció Cultural. XXIV Sessió d'Estudis Mataronins. Mataró, 2008.

La Guerra Civil a Mataró, 1936 1939. Abadia de Montserrat. Barcelona, 2006.

Llonch i Casanovas, Montserrat. *El gènere de punt a Catalunya i Mataró. Modernització i desenvolupament d'un sector industrial.* Col·lecció Caps de Bou núm. 25. Patronat Municipal de Cultura de Mataró. Mataró, 1995.

Llovet, Joaquim. *Mataró del orígens de la vila a la ciutat contemporània.* Caixa d'Estalvis Laietana. Mataró, 2000.

Manté i Bartra, Marta. *La problemática de la II República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta.* Premi Iluro 1975. Mataró, 1977.

Monés i Pujol-Busquets, Jordi. *Diccionari abreujat d'educació.* Col·lecció Guix, núm. 10. Barcelona. (No conec el llibre i no puc completar l'any d'edició.)

Montellà i Carlos, Assumpta. *La Maternitat l'Elna. Bressol dels exiliats.* Ara Llibres. Barcelona. 2005.

Peiró i Olives, Josep. *La vida ejemplar y la muerte heroica de Juan Peiró Belis.* Inèdit. Es pot trobar a l'Arxiu Comarcal del Maresme.

Revuelta i González, Manual. *La compañía de Jesús en la España contemporánea.* Universidad Pontificia de Madrid, 1991.

Roig, Montserrat. *Els catalans als camps nazis.* Edicions 62, Barcelona , 1992.

Rovira i Virgili, Antoni. *Cartes de l'exili.* Abadia de Montserrat. Barcelona, 2002.

Salicrú i Puig, Manel. *Crònica d'un temps de guerra a Mataró(1936-1939).* Museu Arxiu de Santa Maria, Centre d'Estudis Locals de Mataró. Mataró, 1989.

Solé i Sabaté, Josep M., i Vilanova i Font, Joan. *La repressió a la guerra i a la postguerra a la Comarca del Maresme (1936-1945).* L'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1983.

Toran i Delver, Rosa. *Vida i mort dels republicans als camps nazis.* 33 perfils temps d'història. Proa. Barcelona, 2002.

Vargas-Golarons, Ricard. *La vaga general a Mataró del 23 al 26 de març de 1946.* II Sessió d'Estudis Mataronins, 13 d'abril 1985. Museu Arxiu de Santa Maria i Patronat Municipal de Cultura. Mataró, 1986.

Vila i Boixader, Ramon. *I EL MARESME.* Catalunya, Esqueixos d'un passat. Memòria editorial. Mataró, 1991.

Xaubet i Vilanova, Josep. *Sociologia de la Guerra Revolucionària a Mataró (1936-1939).* Edicions Marrè. Barcelona, 2006.

Hemeroteca

Diari de Mataró. 13 de maig de 1933.

Diario de Mataró. Al servicio de FET y de la JONS. 1939.

Diario de Mataró: 1940, 1945, 1955,1957

Fundation pour la Mémoire de la Déportation. *LIVRE-MEMORIAL des déportés de france arrêtés par mesure de répression et dans certains cas par mesure de persécution 1940-1945.* T.I, III, IV. Editions Tirésias, Paris, 2004.

Arxius

Jutjat Municipal de Cabrera. Registre Civil.

Base de dades de l' Amical de Mauthausen.

Museu Comarcal del Maresme: actes de plenaris 1939, 1940, 1941, 1942.

WEBS

www.usuarios.multimania.es

www.exiliados.org/nuestra.../348-la-ii-guerra-mundial.html

<http://www.icrc.org/web/spa/sitespa0.nsf/html/genevaconventions>

<http://www.ceibm.org/alexca0000.html>

www.mortsdanslescamps.com/...JO1993P04605-04610ALL.doc

<http://www.bunquersmartinet.net>

<http://www.usmmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007230>

Blog d' Albert Calls i Xart:

<http://quaderndecalls.blogspot.com/2006/01/esteve-rovira-apunts-per-lamemoria.html>

www.alliot.net/index.php?option=com-simpledownload&task...

<http://www.francescabat.com/campdelabota/EXPOS/?expo=mataro>

<http://www.memoria.cat/repressions/els-morts-el-camp-de-la-bota-1939-1953>.

www.tesisenxarxa.net/TDX-0715108-143957/index.html.

Serra i Sala, Rosa. *Ajuda humanitària dels quàquers als infants de Catalunya, 1936-1939.* Tesi doctoral. Departament de Pedagogia Universitat de Girona. Granollers, 12 de febrer de 2006.

Observacions: no he trobat la bibliografia de l' Esther Sarrà i Martín. He extret el que he pogut de les cites que dóna en el seu treball.